

ANGLO-AMERİKAN HUKUKUNDA MAHKEMEYE SAYGISIZLIK SUÇU VE TÜRK HUKUKUNDAKİ DURUM

Asis. M. Şükrü ALPASLAN

GİRİŞ

Anglo-Amerikan hukukunda ihtilâfları çözümleyen mercilere ihtiyaçları olan huzuru ve güvenliği sağlama amacı ile ortaya çıkmış «Mahkemeye Saygısızlık» (Contempt of Court) kavramını ve buna ilişkin kuralları, uygulamayı ve mahkeme kararlarını konu alan bu çalışmam iki bölümden meydana gelmiştir.

Mahkemeye saygısızlık suçu kavramının tanımı ve tarihçesi ile yapılan başlangıçtan sonra ilk bölümde Anglo-Amerikan hukukunda bu suçla hangi menfaatin korunmaya çalışıldığı genel olarak izah edilmektedir. Suçun, Anglo-Amerikan hukukunda işleniş şekline ve işlendiği yere göre yapılan ayrımını inceledikten sonra söz konusu suçun unsurlarını tesbit etmekteyiz. Bu bölümde uygulamadan örneklere ve özellikle Amerikan mahkemelerinin kararlarına yer vermeye çalıştım. Mahkemeye saygısızlık suçuna Anglo-Amerikan hukukunda saptanan müeyyidelerin belirtilmesi ile ilk bölüm sonuçlanmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümü Türk hukukunda, Anglo-Amerikan hukukundaki mahkemeye saygısızlık suçunun yerine getirdiği fonksiyonu karşılamaya imkân veren hükümlerin incelenmesini ve izahını kapsamaktadır. Bu bölümde mahkemeye saygısızlık kavramı açısından Türk hukuk uygulaması incelenmekte, mahkeme kararlarının ve yasa hükümlerinin izahına çalışılmaktadır.

Sonuç bölümünde Türk hukukundaki durumun eleştirisini yapıp mahkemeye saygısızlık açısından mevzuatımızda ve uygulamadaki aksaklıkları tesbite çalıştık.

I — GENEL OLARAK

A — Tanım

Geniş anlamı ile saygısızlık suçu Anglo-Amerikan hukukunda kamu otoritesini temsil eden yasama veya yargı organlarının emir ve direktiflerine uymamak, onları ihmal etmek, saymamaktır. Böyle bir organın usulî düzenini kurallara aykırı hareketlerle veya uygunsuz dil kullanarak huzurunda veya çok yakın bir mahalde, ona karşı gerekli saygıyı azaltmaya sebep olacak şekilde aksatmak da saygısızlık teşkil eder (1).

Saygısızlık (contempt) kelimesinin lügat anlamı; küçük görme, itaatsizliktir. Dar anlamı ile saygısızlık mahkemenin otoritesini, hakkaniyetini ve vekârını küçük, değersiz görmektir (2).

İhtilâfları çözümleyen her sistem en az iki hususu temin edebilmelidir: karar verme prosedüründe düzen sağlamak yetkisi, verilmiş kararları uygulayabilme gücü (3). Common Law'da bütün mahkemeler otoritelerine ve itibarlarına yönelmiş saygısızlık hareketlerini cezalandırma yetkisini haizdirler (4).

B — Tarihçe

Saygısızlık suçunun cezalandırılması olayı hukuk tarihi eserlerinin gidebildiği kadar eskilere dayanmaktadır (5). İngiliz sisteminde saygısızlık; kralı, bakanlarını, hukuk yapma gücünü veya mahkemelerini küçük düşürmek hâlinde sözkonusu olurdu. Mahkemele- re ve hâkimlere yönelmiş saygısızlık her devirde suç teşkil etmiştir,

(1) American Jurisprudence, «Contempt», s. 389.

(2) American Jurisprudence, s. 389.

(3) DOBBS Don B., «Contempt of Court», CORNELL LAW REVIEW, Jean-1971, Vol. 56 No: 2, s. 184.

(4) ANGUS John W., A Dictionary of Crimes and Offences, III Edition, Edinburg, 1936, s. 54.

(5) Ame. Jur., s. 391.

örneğin iftira suçunun ilk cezalandırılmasının saygısızlık suçundan dolayı olduğunu görmekteyiz (6).

Salisbury mahkemesinde 1631 yılında görülmekte olan bir davada verilen karara kızan hükümlü hâkime elinde bulunan tuğla parçasını atmıştır. Mahkeme jüri kararı ile sanığın önce sağ elini kestirerek teşhir tahtasına çaktırmış, daha sonra da sanık mahkeme huzurunda asılmıştır. Bu olay ilk saygısızlık suçunu teşkil etmektedir (7).

Amerika Birleşik Devletlerinde icra organı ve yasama organı açısından saygısızlık suçunu cezalandırma yetkisi zamanla terk edilmiştir. Yargı organının bu konudaki yetkisi ise dikkatle korunmuştur (8). Birleşik Devletlerde saygısızlık suçuna ilişkin hukuk; yargı organlarının ve hâkimleri titiz uygulamaları ve kararları ile gelişmiştir (9).

II — ANGLO - AMERİKAN HUKUKUNDA MAHKEMEYE SAYGISIZLIK SUÇU

A — Genel Olarak

Mahkemeye saygısızlık kavramı oldukça geniş sınırlı hareketleri — yapmak veya yapmamak şeklinde — kapsadığı gibi; yazı veya basın yolu ile mahkemeye veya hâkime yönelecek saygısızlığı da kapsamaktadır.

Yapmak şeklindeki hareket duruşma sırasında sükûneti bozmak olabilir. Hâkim tarafından sorulan suale cevap vermemek halinde ise yapmamak tarzında bir saygısızlık suçu işlenmiş olur (10).

Bu kadar sınırlar içinde beliren her hareket saygısızlık adı altında toplandığı halde, bu hareketlerin hepsi aynı müeyyideye tâbi olmazlar (11). Gerek müeyyideler gerek hâkimin veya mahkemenin yetkileri, uygulayacakları usul kuralları açısından saygısızlık suçu Anglo-Amerikan hukukunda ayrıma tâbi tutulmuştur (12).

(6) TURNER Cecil, Russell on Crime, 12 th Ed., Vol I, London - 1964, s. 308.

(7) DOBBS, s. 187.

(8) Ame. Jur., s. 390.

(9) DOBBS, s. 185.

(10) DOBBS, s. 186.

(11) DOBBS, s. 186.

(12) DOBBS, s. 186.

Ayrımlar ortaya kesin sınırlarla belirmiş hareketler çıkaramaz, çoğu defa birbiri içinde eriyen durumlar ortaya çıkabilir. Örneğin mahkemeye itaatsizliğin bir şekli aynı zamanda mahkemede sükûneti de bozar nitelik taşıyabilir. Buna rağmen ayrımlar değişik durumlarla ilgili uygulama değişikliklerini gösterebilir ümidi ile yapılmıştır, hiçbir zaman belirli hareketlerin mutlaka bir tek kategoriye girdiğini gösteremez (13).

B — Mahkemeye Saygısızlık Suçunun Çeşitleri

1) Doğrudan doğruya - Dolayısıyla saygısızlık

Mahkemeye saygısızlık suçu öncelikle fiilin a) mahkeme huzurunda b) mahkeme dışında işlenmiş olmasına göre ikiye ayrılmaktadır. Huzurda işlenen saygısızlık doğrudan doğruya (direct), mahkeme dışında işlenen saygısızlık ise dolaylı (indirect) saygısızlık olarak adlandırılmaktadır.

Birçok olayda doğrudan doğruya saygısızlığın tesbiti çok kolaydır, en klâsik örneği mahkeme önünde hakâretamiz tutum ve davranıştır (14). Duruşmada dosyaya kenulmak üzere verilmiş hakâretamiz nitelikteki yazılar da doğrudan doğruya saygısızlık teşkil eder. Diğer bir örnek de sanığın duruşmada sorulan suale cevap vermeyi reddetmesidir (15).

Dolaylı saygısızlığın da tesbiti kolaydır. Örneğin mahkeme dışında uygulanacak bir mahkeme kararına itaatsizlik — çocuğa ödenmesi gerekli nafakanın ödenmemesi — böyle durumda sanık, saygısızlık duruşmasında ya hareketini inkâr eder ya da itaatsizlik nedenini izah eder (16). Basın yolu ile mahkeme dışında yapılan saygısızlık da dolaylı kabui edilir ve sanık ancak yapılacak duruşmadan sonra cezalandırılabilir (17).

Söz konusu basit hadiselerin dışında bazen tesbiti güçlük doğuran olaylara da rastlanılmaktadır. Bir ceza davasında sanık avukatı-

(13) DOBBS, s. 186.

(14) DOBBS, s. 224; Örneğin Taylor v. Gladden, 232 Ore. 599 601-02, 377 P 2d 14, 15-16 (1962), Zikreden DOBBS, s. 224.

(15) Brown v. US, 148 (1958), Zikreden DOBBS, s. 224.

(16) DOBBS, s. 224.

(17) La Grange v. State, 238 Ind. 689, 153 NE 2d 593 (1958), Zikr. DOBBS, s. 225.

nın dava hâkiminin izni olmadan duruşmayı terketmesi, mahkeme usulünü aksatır olması bakımından doğrudan doğruya saygısızlıktır (18). Buna karşılık duruşmaya geç gelen veya hiç gelmeyen avukatın durumu tartışmalıdır. Mahkemelerin bir kısmı bu durumda dolaylı saygısızlığa ilişkin usul hükümlerini uygulamakta, diğer bir kısmı da bu hareketi doğrudan doğruya saygısızlık kabul etmektedirler (19). California mahkemeleri bu durumu «melez» olarak nitelendirmekte; ne doğrudan ne de dolaylı saygısızlık olarak kabul etmektedirler (20). Netice olarak böyle hallerde avukata saygısızlık suçu için duruşma yapılmamakta, sadece yokluğunu izah edebilmesi için imkân verilmektedir (21).

Söz konusu ikili ayırımın tesbitinde özellik arzeden ilginç olaylara rastlanılmaktadır. Örneğin *People v. Higgins* davasında jüri üyelerinin güvenliğini sağlamak, onları korumakla görevli şerif yardımcısı jüri üyelerinden bir bayanla cinsi münasebette bulunmuştur. Mahkeme şerif yardımcısının doğrudan doğruya saygısızlık suçunu işlediğini karara bağlarken, cinsi temasın mahkemeden uzak gizli bir yerde gerçekleşmiş olmasına rağmen bunun yine de mahkeme huzurunda veya yakınında sayılabileceğini zira mahkemenin jüri üyeleri ve hâkimlerden meydana geldiğini belirtmiştir (22).

Aynı şekilde jüri üyelerinden birisine gizli bir yerde dahi olsa rüşvet teklifi mahkeme huzurunda işlenmiş doğrudan doğruya saygısızlık suçu kabul edilmiştir (23).

Bir diğer mahkeme kararında da mahkeme koridorunda dolaşmakta olan hâkimin önünde avukatların itişmesi doğrudan doğruya saygısızlık suçu olarak kabul edilmiştir (24).

Mahkemelerin saygısızlık olaylarını doğrudan doğruya saygısızlık kabul etmek şeklindeki eğilimleri bu tip saygısızlığı cezalan-

(18) *Thorne v. Municipal*, 237 Cal. App 2d 249, 46 Cal. 749 (1965). Zikr. DOBBS, s. 225.

(19) DOBBS, s. 225, 226.

(20) «Hybrid» (melez) terimi *Morales v. Superior*, 239 Cal. App. 2d 947, 49 Cal. Rptr. 173 (1966) davasında kullanılmıştır. Zikreden ROBBS, s. 226.

(21) ROBBS, s. 226.

(22) 173 Misc. 96, 16 NYS 2d 302 (Sup Ct. 1939). Zikr. DOBBS, s. 226.

(23) *Ex parte Savin*, 131 US 267 (1889), Zikreden DOBBS, s. 226.

(24) *State v. Buddress*, 63 Wash. 26, 114, 879 (1911). Zikreden DOBBS, s. 226.

dırmak konusunda ellerinde mevcut geniş kuralları uygulamak arzusunun gelmektedir. Doğrudan doğruya saygısızlık «basit usulü muhakeme» ile yargılanıp cezalandırılırken, dolaylı saygısızlıkta sanığa duruşma yapılmakta itham daha önceden kendisine bildirilmekte ve savunma imkânı verilmektedir (25).

Bu duruma kanun yolu ile de açıklık getirmek güçlük arzettiğindedir zira saygısızlık suçunu cezalandırma hususunda mahkemelerin tabiatlarından doğan yetkileri olduğu söylenmektedir. Örneğin Indiana mahkemesi bir kararında «Yasama organı saygısızlığa karşı mahkemelerin tabiatlarında bulunan yetkileri ne ortadan kaldırılabılır ne de kullanılmasını güçleştirebilir...» demiştir (26).

2) Cezaî - Hukukî Saygısızlık

Saygısızlığın cezaî ve hukukî olarak ayrılması da Anglo-Amerikan hukukunda önem arzeder. Öncelikle, cezaî olan saygısızlığın muhakeme usulünde ceza davalarına ilişkin koruyucu anayasal hükümler uygulanır; hukuk davalarında bu sözkonusu olmaz (27).

Bu ayırım genel olarak saygısızlık kovuşturması sonunda verilen hükmün niteliğine ve amacına göre yapılır. Hukukî saygısızlık suçuna tatbik edilen müeyyidenin amacı «tedavi» dir, diğer bir ifade ile hüküm mahkeme kararına uymayı icbar eder veya bunu sağlayamazsa zarar görmüş tarafa telâfi edici karşıt bir menfaat sağlar (28). Diğer taraftan cezaî saygısızlık hükmünün amacı ise mahkemenin otoritesini korumaktır. Bunun sağlanması da «tedip» amacı önde gelen bir ceza hükmü ile olur (29).

Amerikan mahkemeleri bazı kararlarında saygısızlığa ilişkin usul kurallarının ne cezaî ne de hukukî olduğunu bunların «sui generis» olduklarını belirtmişlerdir (30). Bu tip kararlar saygısızlık olaylarına uygulanması gereken birtakım özel kuralların varlığını

(25) DOBBS, s. 227, 228.

(26) La Grange v. State, 238 Ind 689, 692, 153 NE 2d, 595 (1958) Zikr. DOBBS, s. 227.

(27) DOBBS, s. 235.

(28) Winter v. Crowley, 245 Md 313, 226 A2d 304 (1967), Zikr. DOBBS, s. 235.

(29) DOBBS, s. 235.

(30) Jencks v. Goforth, 57 NM 627, 261 P2d 655 (1953), Zikr. DOBBS, s. 235.

hatırlatmaktadır, yoksa cezai-hukuki ayırımın gereksizliğini ifade etmemektedir (31).

Hukuki saygısızlığa örnek teşkil eden olaylar çoktur. Bir ifa davasında verilen temlik kararına uymayan taraf saygısız kabul edilir ve gereken anlaşmayı imzalayıncaya kadar hapsedilebilir (32). Boşanma hükmünde belirtilen şartlarla annenin çocuklarını görmesine engel olan baba saygısız durumdadır ve bu konuda rıza gösterinceye kadar hapsi mümkündür (33). Bu hükümlerden anlaşılabileceği gibi hukuk davalarından doğan hukuki saygısızlık hükümleri zorlayıcı nitelikte olup karara uymayan tarafın uymasını sağlamaya yöneliktir ve uyması halinde onu icbar edici hükümden meselâ haptisten kurtarmaktadır (34).

Cezai saygısızlığa örnek vermek gerekirse; duruşma sırasında bağırarak, hâkime jüri üyelerine hakaret eden kimselerin durumlarını sayabiliriz. Böyle hallerde bu kimselere tedip edici nitelikte hapis veya para cezası verilmektedir (35). Mahkemece birşeyin yapılmasını veya yapılmamasına ilişkin verilmiş bir karara uymayan kimsenin saygısızlığını da müeyyidelendirmek için ya para cezası ya da belirli süre hapis cezası verilebilir (36). Söz konusu bu olaylarda mahkemenin otoritesi hafife alınmaktadır, hükmolunan müeyyidelerin zorlayıcı olmadığı aksine tedip yönünün ağır bastığı görülmektedir (37).

Tüm saygısızlık olaylarına ceza hükümleri uygulanabilirse de, bazı saygısızlıklara hukuki müeyyideler uygulanamaz. Örneğin bir hareketin yapılmasını önleyen karara uyulmayıp söz konusu hareket icra edilirse artık burada tedavi edilecek bir husus kalmamıştır ama ceza verilmesi mümkündür. Böyle durumda verilecek hapis cezası tedavi edici veya zorlayıcı olamaz zira ihlâl edilmiş bir karara uymayı sağlamak mümkün değildir (38).

(31) DOBBS, s. 235.

(32) GOMPERS v. Bucks Stove-Range Co., 221 US 418 (1911), Zikr. DOBBS, s. 236.

(33) Goetz v. Goetz, 181 Kan 128, 309 P2d 655 (1957), Zikr. DOBBS, s. 236.

(34) DOBBS, s. 236.

(35) Champion v. State, 456 P2D 571 (Okla Crim App 1969), Zikr. DOBBS, s. 236.

(36) DOBBS, s. 236.

(37) DOBBS, s. 236.

(38) DOBBS, s. 236, 237.

Müellifler, Common Law'da kabahat olarak kabul edilen cezai saygısızlığın ancak belirli miktar para cezası veya belirli süreli hapis cezası ile müeyyidelendirilebileceğini, özür dileme veya sözlerini geri almanın sanığı kurtarmıyacağını kabul etmektedirler (39). Buna karşılık hukuki saygısızlıkta mahkeme kararına aykırı hareket eden kişi bundan vazgeçtiğini beyan etmesi halinde zorlayıcı hükümden kurtulmaktadır.

Görüldüğü gibi ayırım saygısızlık doğuran fiille ilgili değil, uygulanan usul kurallarına veya hükme ilişkindir (40). Buradan şu sonuca varılmaktadır: hukuk davalarında cezai saygısızlık doğabileceği gibi ceza davalarından da hukuki saygısızlık doğabilir (41). Hukuk davasında duruşma düzenini bozan kişiyi hâkim belirli süre hapsedebilir bu hüküm cezai saygısızlığı gösterir. Diğer taraftan ceza davasında hâkimin sorularını cevaplandırmayan sanığı hâkim cevap vermeye razı oluncaya kadar hapsedebilir; bu hüküm de niteliği itibariyle zorlayıcı olup hukuki saygısızlık hükmü teşkil eder (42).

Bu misallerden de anlaşılacağı üzere hukuki saygısızlık hükmünün zorlayıcılık vasfı önceden belirli olmamasından gelmektedir. Saygısız davranışta bulunan kişi mahkeme kararına uyma konusunda rıza gösterdiği anda hapisten kurtulur. Bunu ifade etmek için bir mahkeme kararında «...hukuki saygısızlık hükmü ile hapsedilen kimse hapisanenin anahtarını cebinde taşır.» denilmiştir (43). Cezai saygısızlık hükmünün özelliği ise önceden belirli olmasındadır.

Amerikan Yüksek Mahkemesi bir kararında cezai-hukuki ayırımına ilişkin koyduğu kriterde ayırımı hataşız yapabilmek için davayı taraflardan birisinin mi yeksa savcının mı açtığını bilmek yeterlidir demiştir (44).

İzahını yaptığımız ayırımın sonuçlarına gelince; saygısızlık bir ceza davası ile yargılanıyorsa ceza davalarında sanığa tanınan tüm koruyucu hükümler uygulanır. Sanık davadan önce ithamdan ha-

(39) PALMER Henry, PALMER H. A., Criminal Law, 20 the Edition, Lond-1960, s. 132; TURNER, s. 310.

(40) DOBBS, s. 236.

(41-42) DOBBS, s. 237.

(43) In re Nevitt, 117 F 448, 461 (8 th Cir 1902), Zikreden DOBBS, s. 237.

(44) DOBBS, s. 236.

berdar edilmelidir, aleyhine delil teşkil edebilecek beyanlarda bulunmaya zorlanmamalıdır (45). Diğer cürümlerde olduğu gibi cezai saygısızlık suçunda da kast aranmaktadır ve hüküm verilmeden önce kastın ispatı gereklidir (46). Hukuki saygısızlık duruşması için de saygısız tarafa suç teşkil eden fiili bildirilmelidir. Hukuki saygısızlıkta «mantıki şüphe» nin ötesinde bir ispata gerek yoktur (47).

Cezai ve hukuki saygısızlık ayırımının sonuçları belirgin olduğu halde, ayırımın uygulanması güçlük arzetye ve farklılık çoğu kez bulanık görünmektedir (48). Bu güçlüğü ve bulanık görüntüyü önlemek için en etkin yol kanunlara ne yapılmasını kesin olarak saptayan hükümler koymaktır (49).

C — Mahkemeye Saygısızlık Suçunun Unsurları

1) Kanunî unsur

Suçun birinci unsuru, yapılan hareketin kanundaki tarife uygun bulunması şeklinde belirir (50). Ceza hukukunda «kanunsuz suç, kanunsuz ceza olmaz» prensibi caridir, bu nedenle genel kaide suçların kanunlar tarafından teker teker tarif edilmesidir (51).

Mahkemede düzenin korunmasını sağlayan, hakime ve mahkemeye saygıyı azaltacak fiillere ilişkin müeyyidelerin asıl amaç ve mevzuları sadece önlemedir (52). Bu amaç faaliyetin devamını yasaklamak şeklinde ortaya çıktığına göre mahkemeye saygısızlık suçunu bir «zabıta suçu» olarak tanımlayabiliriz (53).

Yukarıda belirttiğimiz önleme amacı, disiplinin korunması ve mahkeme otoritesinin hissettirilmesi düşünceleri ile güç kazanır.

(45) DOBBS, s. 242.

(46) DOBBS, s. 242.

(47) DOBBS, s. 243.

(48) DOBBS, s. 245.

(49) DOBBS, s. 247.

(50) DÖNMEZER - ERMAN, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, I, İst. 1973, s. 326.

(51) MANZİNİ, I, s. 109.

(52) DÖNMEZER - ERMAN, s. 373.

(53) DÖNMEZER-ERMAN, s. 372 vd.

Diğer bir ifade ile asıl ve üstün olan amaç disiplinin ve otoritenin korunmasıdır (54).

Amaç disiplinin himayesi olduğuna göre, herkese hitap etmesi yönünden, disiplin cezasını gerektiren fiillerden ayrılan zabıta suçları da disiplin hukukunun özelliğini taşır ve daha önce belirttiğimiz kanunsuz suç, kanunsuz ceza olmaz prensibinin dışında kalır. Ayrı bir deyişle mahkeme disiplini bozan fiiller kanunlar tarafından tek tek tarif edilmezler. Bu gözlem özellikle Anglo-Amerikan hukuku için geçerlidir. Anglo-Amerikan hukukunda genellikle hâkim-hukuku şeklinde gelişen saygısızlık suçu müeyyidelerinin kanunlarda yer alması son yıllarda görülmeye başlamıştır (55). Genellikle Türk hukukunda da olduğu gibi Anglo-Amerikan hukukunda da zabıta suçlarının yasaklanması bakımından ceza hukuku müeyyideleri yardımcı rol oynarlar (56).

2) Maddî unsur (Mahkemeye saygısızlık fiili)

Dış âlemde değişiklik husule getirmeye yönelmiş olumlu veya olumsuz bir hareket bulunmadıkça bir suçun mevcudiyetinden söz edilemeyeceğine göre (57); mahkemeye saygısızlık neticesini doğuran suçta da önemli husus sözkonusu hareketlerdir.

Saygısızlık suçunun tarifleri çok geniş olmak eğilimindedir. Buna neden olarak adalet dağıtımının aksamaması, küçük düşürülmesi isteklerinin önde olmasını gösterebiliriz (58). Bu nedenle mahkemeye saygısızlık teşkil edecek hareketlerin nelerden ibaret olduğunun tesbiti güçlük arzeder.

Saygısızlık doğuran hareketleri ika edildikleri yer ve zamana göre genel bir ayırıma tabi tutarsak: (a) mahkeme huzurunda, (b) mahkeme dışında, olmak üzere hareketleri iki grupta toplayabiliriz. **M a h k e m e h u z u r u n d a** ika edilen hareketlerle duruşmanın sükûnu bozulabilir, adli usul kurallarının normal işlemesi engellenebilir, mahkemeye veya hâkime olan saygının azalmasına sebep olunabilir.

(54) DÖNMEZER - ERMAN, s. 373.

(55) CARVEL - SWINFEN, Criminal Law and Procedure, London - 1970, s. 140, Kasaba Mahkemeleri Kanunu (County Courts act) hakime hakareti saygısızlık suçu olarak tarif etmiştir (1959).

(56) DÖNMEZER - ERMAN, s. 373.

(57) DÖNMEZER - ERMAN, s. 392.

(58) DOBBS, s. 186.

Burada sözkonusu olan «mahkeme huzurunda» (presence of court) terimi Anglo-Amerikan hukukunda hâkimi, mahkeme salonunu, jüriyi, jüri odasını tüm olarak kapsamaktadır (59).

Duruşmanın sükûnu basit bir gürültü ile bozulabileceği gibi duruşma sırasında münakaşa etmek, gereksiz alkışlamalar da mahkemeye saygısızlık teşkil eder. Duruşmaya katılanların alkolün veya her hangi bir uyuşturucu maddenin tesiri altında bulunmalarının da sükûnu bozduğu kabul edilmiştir (60).

Duruşma düzenini aksatan hareketler de sükûnu bozucu mahiyette kabul edilmiştir. Bunun en klâsik örneği müdafaa makamında bulunan avukatların protesto amacı ile duruşmayı terk ederek müvekkillerini yalnız bırakmaları ve böylece duruşmayı aksatmaları halidir (61). Mahkeme böyle bir olayda müdafileri saygısız bulmuştur. Amerikan mahkemeleri duruşmayı terk etmenin yanında duruşmaya mazeretsiz geç gelmeyi de saygısızlık kabul etmişlerdir (62). Duruşma sırasında hâkimin yeterlilik kararına rağmen müdafaa ile ilgili hususta konuşmakta ısrarla devam eden avukat da saygısız bulunmuştur (63). Koridorda yumruklaşan avukatın hareketleri duruşma salonunda görülmekte olan davanın sükûnetini bozunca, hâkim kast aramadan avukatı saygısızlık suçunu işlemiş kabul etmiştir (64). Amerikan tatbikatında avukatların hareketlerine gösterilen hassasiyetin mahkemelere ve adli görevlilere gerekli saygının sağlanmasında en büyük görevin avukatlara düştüğü hususundaki görüşün kuvvetli oimasındandır (65).

Saygısızlık suçunun kapsamı açısından duruşma sükûnunu ve düzenini bozan gürültü veya kavga gibi fizik güce dayanan hareketler uygulamada problem doğurmamaktadır. Büyük sorunlara

(59) Ame. Jur., s. 392.

(60) WALKER-STEVENSON, Criminal Law of Scotland, 5 th Ed., Edinburg-1948, s. 266.

(61) US v. Krupp von Bohlen, Case no: 10, 15, Nurenberg Trials (1949), DOBBS, s. 188.

(62) Knajdek v. West, 278 Minn 282, 153 NW2d (1967) «..20 dakika geç gelmek saygısızlık teşkil eder, geç gelmenin nedeni araştırılır.», DOBBS, s. 188.

(63) Holman v. State, 105 Ind 513, 5NE 556 (1886), Zikreden DOBBS, s. 188.

(64) Young v. State, 275 P 2d 358 (Okla. Crim. App 1954), Zikr. DOBBS, s. 188.

(65) Ame. Jur., s. 396.

yol açan ve oldukça sık rastlanan hareketler adalet dağılımını saptıran, engelleyen hareketlerdir (66). Bu hareketlerin en belli başlıları rüşvet ve usul kurallarının uygulanmasına engel olmak gibi yıkıcı hareketlerdir (67).

Müdafi avukatın sanığın aleyhindeki tanıkları davanın görülmekte olduğu bölge dışına gitmeye ikna etmesi halinde saygısızlık suçunun doğduğu kabul edilmiştir, zira bu hareket ile mahkemenin çalışması engellenmiş olmaktadır (68). Duruşma hâkiminin veya jüri üyelerinin gözünü korkutmak ve böylece verecekleri kararın hakkaniyetine etkili olmak için yapılan her türlü tehdit hareketleri de saygısızlık teşkil eder (69). Hâkim ve jüri üyeleri dışında ifade veren tanığa yönelmiş tehditkâr davranış ve sözler de (bunlara tanığin ifadesi veya tutumu sebep olsa bile) saygısızlık suçunu doğurur (70). Tehditkâr tutumlar dışında jüri üyelerine veya tanıklara rüşvet teşebbüsü dahi Amerikan hukukunda saygısızlık olarak kabul edilmiştir (71).

Jüri üyelerini etkilemek amacına yönelmiş hareketlere örnek teşkil eden bir olay Illinois eyaleti Tıbbi Uygulamalar Kanununu ihlâl suçu ile yargılanan Gholson adlı kırık-çıkıkçının davasında söz konusu olmuştur. Davanın duruşmasından önce Gholson içlerinde jüri üyeleri de bulunan kimselere hakkında methedici yazılar bulunan «Chiropractic News» gazetesini göndermiştir. Duruşmadan iki gün önce de çevrede yayınlanan iki gazeteye çocuk felci hastalarını tedavideki başarılarına ilişkin ilân veren Gholson, duruşma günü de salona 300-400 sempatizanı ile gelmiştir. Gholson'un sözkonusu fiillerle mahkemeye saygısızlık suçunu işlediği karara bağlanmış ve eyalet yüksek mahkemesince de tasdik edilmiştir (72).

(66) DOBBS, s. 189.

(67) DOBBS, s. 189.

(68) State v. Jones, 111 Ore 295, P 433 (1924), Zikreden DOBBS, s. 189.

(69) DOBBS, s. 190.

(70) Cohran v. Sosebee, 120 GA App 115, 169 SE 2d 624 (1969), «..avukatın, yalancılığını öne süren tanığa yumruk sıkıp sallaması saygısızlık teşkil eder.», Zikreden DOBBS, s. 190.

(71) People v. Vitucci, 49 III App 2d 171, 199 NE 2d 78 (1964); Bu davada, jüri görevini kabul etmeyen işçisini işinden çıkararak işverenin klasik şekil dışında da olsa rüşvet nedeni ile mahkemeye saygısızlığı kabul edilmiştir. Zikreden DOBBS, s. 191.

(72) People v. Gholson, 412 111 294, 106 Ne 2d 333 (1952), Zikreden DOBBS, s. 191.

Kararlardan da anlaşılacağı üzere adalet dağılımını ve kararların hakkaniyetini etkileyen hareketler duruşma düzenini bozan, aksatan ve fizik güce dayanan hareketlerden daha önemli sonuçlar doğurmakta; mahkemeler bu fiillere saygısızlık müeyyidelerini tizlikle uygulamaktadırlar.

Bazı hareketlerde ihtilâfın verilerinin tahrifi şeklinde belirir ve adaletin normal dağılımına zarar verir. Bu hareketlerin en önemlileri Anglo-Amerikan hukukunda yalan şahitlik, evrakta sahtekârlık veya belirli kayıtların değiştirilmesidir (73).

Bazı müellifler ve mahkemeler yalan şahitliği cevap vermeyi reddetmekle başlayan bir bütün olarak görmektedirler (74). Bu müelliflere göre cevap vermekten kaçınma kolaylıkla önce kaçamak cevaplara daha sonra da yalana dönüşmektedir. «Bilmiyorum», «hatırlamıyorum» şeklinde ifadelerin tekrarı tanığın cevap vermemekte ısrarını belirtir. Bu nedenle yukarıda belirtilen şekilde verilen kaçamak cevaplar cevap vermeyi red olarak kabul edilmekte ve saygısızlık suçu işlenmiş sayılmaktadır (75).

Yalan şahitliğin saygısızlıktan önce Anglo-Amerikan hukukunda suç teşkil etmesi nedeni ile Amerikan Yüksek Mahkemesi «...yalan şahitliğin saygısızlık olarak cezalandırılabilmesi için mahkemenin görevini ifasını aksatması gereklidir.» şeklinde karar vermiştir (76). Bazı eyalet mahkemeleri de yalan şahitliği saygısızlık hükümleri ile cezalandırmak hususunda Yüksek Mahkemenin isteksizliğine katılmaktadırlar.

Davaya ilişkin verilerde değişikliğe örnek teşkil eden bir davada avukat dava layihasının bir sayfasını değiştirmiş ve metin olarak değişik bir sayfayı eskisinin yerine koymuştur (77). Mahkeme bu hareketin saygısızlık suçunu meydana getirdiğini kabul etmiştir. Dökümanların değiştirilmesi gibi, yalan şahitlik için adam

(73) DOBBS, s. 194.

(74) DOBBS, s. 195.

(75) *People v. Gilliam*, 83 111 App. 2d 2 (1, 227 NE 2d 96 (1967)). «Normal zekâyâ sahip tanığın tutuklamadan önceki olayları hatırlaması ile saygısızlık doğmuştur.», Zikreden DOBBS, s. 195.

(76) *United States v. Appel*, 211 F 495-96 (SDNY 1913); *In re Michael*, 326 US 224 (1945), Zikreden DOBBS, s. 197.

(77) *Butterfield v. State*, 144 Neb 388, 13 NW 2d 572 (1944), Zikreden DOBBS, s. 198.

bulma halinde de saygısızlık suçu müeyyideleri uygulanabilmektedir. (78).

Yükümlü olduğu halde mahkemeye bilgi vermemek halinde de saygısızlık suçu doğmaktadır. *In re Estate of Wright* davasında mahkemeye idare edilen bir malvarlığını temsil eden avukata kanunî ücreti verilmiştir. Avukat hâkime bildirmeden, sözkonusu malvarlığı aleyhine ileri sürülen bir davayı da üzerine almıştır. Hâkim durumu anlayınca avukatın ücretini kestigi gibi onun saygısızlık suçunu işlediğini kabul etmiştir (79).

Ohio eyaleti Yüksek Mahkemesi de bu kararı yerinde bulmuş ve sözkonusu hareketin mahkemeye karşı dolandırıcılık şeklinde beliren doğrudan doğruya saygısızlık suçu olduğunu saptamıştır.

Mahkeme huzurunda ika edilen hareketlerin bir kısmı da hâkime veya mahkemeye gösterilmesi gerekli saygıyı küçük görmek, azalmasına sebep olmak şeklinde sonuçlanır. Sözkonusu hareketler ortaya bazı sorular çıkartmaktadır. Şöyle ki; adli organların vatandaşlardan beklediği saygının sınırları nedir? Saygı neden talep edilmektedir ve saygı kuralları niçin seremoni şekline gelmiştir? Saygı gösterilmesi iyi bir adalet sistemi için mi gereklidir, yoksa bir kültür tarafgirliği midir? (80).

Saygıyı ifade eden hareketlerin bir kısmına «sembolik hareketler» denilmektedir; bunlar mahkeme dâhilinde kişilerin kıyafetleri ve görünüşleri ile ilgili olanlardır. Amerikan hukukunda birkaç davada avukatın veya tanığın gerekli kıyafet kurallarına riayet etmemesinden dolayı saygısız bulunduğu görülmektedir. Bir davada duruşmaya kravatsız ve ceketsiz gelen avukatın mahkemeye saygısızlığına hükmolunmuştur (81). Diğer bir davada ise New York mahkemelerinden birisinde duruşma hâkimi duruşmaya mini-etekle çıkan kadın avukatın o kıyafetle duruşmaya çıkmasını saygısızlık müeyyidesi ile yasaklamış ise de kararı eyalet Yüksek Mahkemesinde bozulmuştur (82).

(78) DOBBS, s. 199.

(79) *In re Estate of Wright*, 165 Ohio St 15, 133 NE 2D 350 (1956), DOBBS, s. 200.

(80) DOBBS, s. 201.

(81) *Champion v. State*, 456 P 2d 571 (Okla Crim App 1969), Zikreden DOBBS, s. 201.

(82) *Peck v. Stone*, 32 App Div 2d 506, 304 NYS 2d 881 (4 th Dep 1969), DOBBS, s. 201.

Kıyafet konusunda gösterilen hassasiyet hakikatin aranmasında ve adaletin dağıtımında ciddiyete önem verilmesinden doğmaktadır. Ancak kıyafet kavramının giderek kolaylıkla görünüş şeklinde anlaşılacağı, bu takdirde de kişi özgürlüğüne gereksiz müdahaleler olabileceği ileri sürülmüştür (83). Hakikaten Amerikan tatbikatında bazı hâkimlerin görünüşe titizlik gösterdiklerine rastlanmıştır. DOBBS bu konuda verdiği örneklerde; bir trafik mahkemesi hâkiminin huzuruna getirilen erkeklerin kısa saçlı olmasını istediğini, bu şarta uymayanları yakındaki berbere gönderip traş ettirdiğini (84); North Carolina eyaleti hâkimlerinden HILL'in duruşmada taraflardan uzun saçlı olan erkeklere «Önce şunu tesbit edelim, size bayan mı yoksa bay mı diye hitap edeceğim?» şeklinde soru sorduğunu yazmaktadır (85).

Sembolik hareketlerin bir kısmı da duruşma salonundaki davranışlarla ilgilidir; örneğin hâkim salona girdiği zaman ayağa kalkmak, salon dahilinde şapka çıkarmak gibi. *United States v. Malone* davasında, hâkim salona girdiği zaman ayağa kalkmayan rahibe-lerin saygısızlık suçunu işlediği karara bağlanmıştır (86). Tarafların hâkimle olan konuşmalarında da saygılı bir ifade kullanmaları gereklidir. Hakaret veya sövme sözkonusu olmasa bile küstahça veya yüksek sesle verilmiş cevaplar da hâkime saygısızlık teşkil edebilir (87).

(83) DOBBS, s. 201.

(84) DOBBS, s. 201 dipnot 70; Diğer bir örnekte «acıp ve istenmeyen görünüşü» nedeni ile mahkemeye saygısız bulunan ve hapis cezası verilen genç suçludan bahsedilmekte, hâkimin gencin saç ve sakal traşını beğenmediğini bu durumu ile Ankara keçisi ile Babuin maymunu arasında birşeye benzediğini söylediğini; yapılan temyiz itirazında Anglo-Amerikan tatbikatında istenmeyen görünüşle ilgili bir standardın veya hâkim görüşünün bulunmadığından sözedilmekte, örnekler verilerek ABD nin 8. Başkanı Van Buren'in saçlarının da Kaola ayısına benzediği ileri sürülmektedir. The Associated Press, Ithaca New York, Oct. 17.1970, Zikreden DOBBS, s. 201.

(85) DOBBS, s. 201.

(86) 412 F 2d 848 (8th Cir 1969), Zikreden DOBBS, s. 202.

(87) DOBBS, s. 203; Yazar bir davada geçen ve saygısızlık kabul edilen şu konuşmayı aktarmıştır: **Dellinger** - Bay Hoffman kararınızı bekliyoruz.

Hâkim — Efendim, ben Hâkim Hoffmanım

Dellinger — Efendim ben eşitliğe inanıyorum, bu nedenle kişilere ya Bay veya ilk isimleri ile hitap ederim

Hâkim — Yerinize oturun.

Sözkonusu sembolik hareketlerin değerlendirilmesinde hâkimin sosyal veya ideolojik tarafgirliği önemli rol oynar. Bu tarafgirlik çok defa saygısızlık teşkil etmeyen hareketlerin de böyle kabul edilmesine yol açmaktadır (88).

Duruşma sırasında hâkimi tahkir edecek tarzda veya küstahça konuşmaların da saygısızlık suçunu doğurabildiğini yukarıda söylemiştik. Ancak burada savunma hakkının zarar görmesi mümkün olduğundan Amerikan tatbikatında Eyalet Yüksek Mahkemeleri örnek kararları ile bunu önlemeye çalışmışlardır. Örnek bir olayda, duruşmadaki konuşmasını küstah bulduğu avukatı hâkim beş gün hapse mahkûm etmiştir (89). California Eyalet Yüksek Mahkemesi hükmü bozmuş ve konuşmanın muhtevasında küstah bir tavır olmadığı halde sırf ses tonunun böyle olmasından bahsedilerek saygısızlık suçu müeyyidelerinin uygulanamayacağına, avukatların duruşma sırasında esash bir ifade özgürlüğüne sahip olmaları lüzumuna ve «duruşma salonu atmosferinde» ifade tarzlarının bir nebze sert ve ısrarlı olabileceğine işaret etmiştir (90).

Tahkir eden konuşmalar ve küstahça davranışlara ilişkin diğer kararlardan hâkimlerin bu konuda hassas oldukları anlaşılmaktadır (91). Burada dikkat edilmesi gereken bir husus bu gibi saygısızlık olaylarına hâkimlerin yetersizliklerinin de sebep olduğudur (92).

Şimdiye kadar sözkonusu ettiğimiz hareketlerin duruşma salonunda, hâkim huzurunda veya mahkeme salonu dışında da olsa sükûnu bozabilecek kadar yakın bir mahalde ika edildiğini gördük.

(88) DOBBS, s. 204.

(89) In re Hallinan, 71 Cal 2d 1179, 459 P2d 255, Cal Rptr 1 (1969), DOBBS, 204.

(90) Id at 1185, 459 2d at 253. 81 Cal Rptr at 5., DOBBS, s. 204.

(91) Kararlarda örneğin saygısız kişinin «münakaşacı ve kibirli», «meydan okur halde» bulunduğu ileri sürülmüştür. In re Du Boyce, 241 F 2d 855 (3d Cir. 1957) davasında ise kendi savunmasını yapan Bayan Du Boyce'un «adli usul kurallarını tamamen yanlış anlaması» ve vekil kabul etmemesi nedeniyle saygısızlığına karar verilmiştir. Zikr. DOBBS, s. 207. Diğer bir davada «En iyi niyetli kelimeler bile belli bir tavır ve ses tonu ile söylendiği takdirde mahkeme tahkir edilmiş olabilir.» denilmiştir. Garland v. State, 101 Ga App 395, 114 SE 2d 190 (1960), Zikr. DOBBS, s. 264.

(92) DOBBS, s. 207.

M a h k e m e d i ŝ ı n d a saygısızlık suçuna sebebiyet veren hareketleri ise iki grupta toplamak mümkündür: (a) Basın yolu ile saygısızlık, (b) Mahkeme kararlarına itaatsizlik.

Basın yolu ile saygısızlık tarafsız bir adalet dağılımına zarar verebilecek nitelikte reklâmlar, yorumlar veya haber şeklinde ortaya çıkabilir (93). Görülmekte olan bir davanın nasıl sonuçlanması gerektiğini konu alan bir haber veya yorum; hâkimi ve jüri üyelerini etkileyebileceği için zararlıdır ve saygısızlık suçuna konu olur (94). Bu gibi yazılar korkutma derecesine varan bir sosyal baskı olarak da kullanılabilir (95).

Söz konusu yayınların suç teşkil edebilmesi için gerekli ilk şart dava muamelelerinin başlamış olmasıdır. Örneğin ceza davalarında muameleler sanığın tevkifi veya sanığa celpname gönderilmesi ile başlamış sayılır (96).

İfade ve basın özgürlüğünün zarar görmemesi için Amerikan Yüksek Mahkemesi verdiği örnek kararlarında saygısızlık suçu doğurabilecek yazıların mahiyetleri hakkında belirli kriterler koymuştur (97). Mahkemeye göre, görülmekte olan bir davaya ilişkin tenkid yazısına sadece ve sadece tarafsız bir davanın icrasına ve o anda mevcut bir tehlikenin varlığı halinde saygısızlık müeyyidesi uygulanabilecektir (98).

Tehlikenin, mahkemenin kriterine göre yakın veya mümkün olması yeterli değildir; basın özgürlüğünün kısıtlanmasına yol açabilecek saygısızlık müeyyidesini mazur göstermesi için «çok yakın - o anda mevcut» olması gereklidir (99).

İngiliz hukukunda da basın özgürlüğüne önem verilmiştir. 1896 tarihli *R. v. Payne* davasında «...dava taraflarından birisi aleyhine basın yolu ile işlenen iftira suçunun mahkemeye saygısızlık teşkil edebilmesi için söz konusu yayının bakılmakta olan davaya ciddi bir zarar verecek nitelikte olması lâzımdır.» şeklinde bir kriter konul-

(93) DOBBS, s. 208.

(94) DAWSON Thomas, «Contempt of Court», Çev. ATALAY Selâhattin, Adalet Dergisi Yıl 56, Kasım-Aralık 1965, S. 11-12, ss. 1328-1339.

(95) DOBBS, s. 208.

(96) DAWSON, s. 1329.

(97) *Craig v. Harney*, 331 US 367 (1947); *Bridges v. Calif.*, 314 US 252 (1941), DOBBS, 209.

(98) *Pennekamp v. Florida*, 328 US 331, 334-336 (1946), DOBBS, s. 209.

(99) *Craig v. Harney*, bkz. dipnot 97.

muştur (100). İngiliz hâkimleri verdikleri çeşitli kararlarla basın yolu ile işlenen saygısızlık suçları konusunda belirli bir görüşün yerleşmesine yardımcı olmuşlardır. Bu kararlara göre, örneğin bakılmakta olan bir davada delil temin etmek gayesiyle ve hüsnüniyetle yapılan ilânların mahkemeye saygısızlık sayılmıyacağı (101); bir ceza davasında jüri heyeti kararını bildirinceye kadar sanığın fena karakterli olduğu hususunda yayın yapılmaması gerektiği; adli muamelelerin doğru olarak yayınlanmasının da mahkemeye saygısızlık suçunu meydana getirmeyeceği (102); buna karşılık görülmekte olan davaya zarar verebilecek bir karikatürün bile tehlike mevcutsa saygısızlık suçunu doğurabileceği saptanmıştır (103).

Amerikan tatbikatında tanıkları ve jüri üyelerini hedef alan ve korkutma gayesi güden yazıların saygısızlık suçunu teşkil ettiğine kolaylıkla karar verilmiştir (104). Sorun yaratan bir husus kendi davranışları ile (burada basına akseden davranışlar kastedilmektedir) âdil bir sonucu engelleyen veya davanın tarafsız sonuçlanmasına zarar veren müdafie ne yapılacağıdır. Örneğin, son yılların ilgi çeken davasında; ünlü bir film yıldızını öldürmekten sanık Charles MANSON'un suçlu olabileceğini Başkan NIXON Denver'de yaptığı bir sohbetde ileri sürmüştür. Duruşma hâkiminin jüri üyelerinin bu konuşmayı duymamalarını sağlama gayretlerine rağmen MANSON'un müdafii bu haberi veren gazete başlıklarını jüriye göstermiştir. Böylece, gazete başlıklarını gösteren müdafii, bu ha-

(100) DAWSON, s. 1328.

(101) DAWSON'un bu konuda verdiği ilginç misal şöyledir: 1888 tarihinde Butler v. Butler davasında Bayan Butler kocasından boşanmak üzere mahkemeye dilekçe verince Bay Butler karısının zina etmekten mahkûm olduğunu ve bu gayrimeşru münasebetinden bir kız çocuğu bulunduğunu bilenlere haber vermeleri halinde 25 £ vereceğini belirten bir ilanı karısı ve akrabalarının ikâmet ettiği mahalleye astırmıştır. Hâkim BUTT verdiği kararda mezkûr ilânın iyiniyetle yapılmamış olduğunu, bu ilânla kocanın karısını halkın gözünde küçültmek gayesini güttüğünü ve bununla da karısının açtığı boşanma davasında mahkeme huzurundaki itibarını sarsmak istediğini belirterek hareketinin mahkemeye saygısızlık teşkil ettiğini bildirmiştir. DAWSON, s. 1333.

(102) DAWSON, s. 1331.

(103) DAWSON, s. 1332; bu olay 1925 yılında R v. Editor of Evening News davasında sözkonusu olmuştur.

(104) DOBBS, s. 213.

(105) New York Times, August, 5, 1970; Zikreden DOBBS, s. 215.

reketi ile jüri üyelerinin tarafsız olma özelliklerine olumsuz etki yapmıştır (105).

Bu olayda jüri üyelerine tesir edebilecek nitelikteki haber yazısı müdafii tarafından üyelere aksettirilmiştir. Müdafinin bu hareketinin mahkemeye saygısızlık teşkil edip etmediği Amerikan doktrininde tartışmalıdır (106).

Basın yolu ile işlenen saygısızlık suçunun belirli bir davanın duruşma süresi ile sınırlı olduğu kabul edilirse duruşma bittikten sonra o davaya ilişkin yazı veya makalelerin suç teşkil etmeyeceği de söylenemez. Duruşma bittikten sonra o davaya ilişkin yazılarla iki halde saygısızlık suçu işlenebilir: 1) Duruşma gizli olarak cereyan etmiş ve duruşmanın yayınlanmaması hakkında karar verilmiş ise, bu karara riayet etmeyerek yayında bulunmak, 2) Mahkemeye iftira etmek; hâkim davayı neticelendirmesinden sonra tenkid edilebilir, ancak bu tenkidin saygı çerçevesi dahilinde yapılması ve özellikle hâkimin haksız hüküm verdiğini veya tarafgirlik yaptığını ima eder mahiyette bulunmaması gerekir (106).

Görüldüğü gibi basın yolu ile mahkemeye saygısızlık suçu da Anglo-Amerikan hukukunda önemli bir yer tutmaktadır. Bu konuda tüm gayretlerin saygısızlık müeyyideleri ile basın ve ifade özgürlüğüne zarar vermemek yolunda sarfedildiğini görmekteyiz.

Mahkeme dışındaki saygısızlığın ikinci grubunu mahkeme kararlarına itaatsizlik teşkil etmektedir. Mahkeme kararlarına itaatsizliğin bir kısmını daha önce inceledik; örneğin duruşma sırasında hâkimin sorduğu sorulara cevap vermemek gibi. Bunların dışında dava taraflarından birinin diğer tarafın yararına alınmış kararlara uymaması da saygısızlık teşkil etmektedir (108). Örneğin bu karar bir malın teslimi kararı olabilir, bir tecavüzü yasaklayan karar olabilir veya bir gösteriyi veya yürüyüşü yasaklayabilir. Bu gibi kararlara itaatsizlik halinde mesele basittir; yapılan yargılama ile ya saygısız taraf itaate icbar edilir veya zarar gören lehine tazminata hükmolunur (109).

İtaatsizlik halinde saygısızlık müeyyidesinin Amerikan hukukunda icra emrinden daha kuvvetli bir mahiyet arzettiği kabul edilmektedir (110). Mahkemelerin, itaatsizlik yargılamasında kas-

(106) DOBBS, s. 215.

(107) DAWSON, s. 1335 ve 1338.

(108) DOBBS, s. 219.

(109) DOBBS, s. 220.

ten mi yoksa elde olmayan nedenlerle mi karara itaat edilmediğini saptaması önemlidir. Mahkeme itaatsizliğin nedenini öğrendikten sonra buna inanıp inanmamakta serbesttir. *Commonwealth ex rel. Masser v. Mickelson* davasında (111), belirli bir miktar parayı karşı tarafa ödemesi gereken şahıs bu parayı sarfettiği için ödeyemediğini ileri sürmesine rağmen mahkeme bu gerekçeye inanmamış ve saygısızlık hükmü vermiştir. Aynı yönde diğer bir kararda 18.000 dolarlık şirket parasını alacaklıya veremediği için yargılanan Drake bu para ile birlikte ava gittiğini ve parayı orada kaybettiğini söylemiştir. Drake'in dürüstlüğüne ve güvenilir olmasına ilişkin tanık beyanlarını mahkeme, bu kanaatlerin 18.000 doların kaybolmasından önce teessüs etmiş olması nedeni ile geçerli bulmamış ve saygısızlığa hükmetmiştir (112).

Amerikan tatbikatında, bu gibi olaylarda, karara itaatsizlikte kastın mevcut olduğunu ve aslında kararın yerine getirilmesinin mümkün olduğunu ispat yükümünün karara uyulmaması nedeni ile zarar gören tarafa ait olması gerektiği görüşü kuvvet kazanmaktadır (113).

3) Manevi unsur

Kaide olarak cezai saygısızlık suçu failinin mahkeme kararlarını bilerek veya kasten ihlâl ettiğinin ispatı gereklidir (114). Aynı bilmek ve kast, hukuki saygısızlık suçunda aranmaz, zira hukuki saygısızlık suçu davasında önemli olan taraflardan zarar görenin bu zararının giderilmesidir, bu nedenle saygısız davrananın kastına bakılmaz (115).

Cezai saygısızlık suçunda kast normal bir şüpheyi ortadan kaldıracak kadar ispat edilmelidir (116). Bu nedenle itham edilenin

(110) DOBBS, s. 220.

(111) 196 Fa Super. 464, 175 A 2d 122 (1961), Zikreden DOBBS, s. 220.

(112) *Drake v. National Bank of Commerce*, 168 Va 230, 190 SE 302 (1937), DOBBS, s. 220.

(113) DOBBS, s. 220.

(114) DOBBS, s. 261.

(115) *McComb v. Jacksonville Paper Co.* 336 US 187 (1949) davasında mahkeme «...hukuki saygısızlık müeyyidesinin amacı tedavi etmek olduğuna göre yasaklanan hususun hangi kastla ihlâl edildiğinin bilinmesinin önemi yoktur.» demiştir. Zikreden DOBBS, s. 261.

(116) *In re Rice*, 181 F 217 (CCMD Ala 1910), Zikreden DOBBS, s. 261.

saygısızlık suçunu işlemesinde kastı olmadığını isbat edebilmesi müsbet bir savunma teşkil edebilir (117). Amerikan tatbikatında sanığa bu imkân yemin verdirilerek tanınmaktadır. Tatbikatta saygısızlık suçu failinin mahkeme kararını ihlâl ederken aynı zamanda itaatsizlik duygusunu ortaya koyduğu anlaşılırsa hareketi bilerek ve isteyerek icra ettiğine hükümlenmektedir (118). Bazı davalarda ise hâkim kast aramaksızın saygısızlık müeyyidelerini uygulamaktadır. Örneğin, bahsettiğimiz *In re Du Boyce* (119) davasında beyan Du Boyce'un «dava boyunca münakaşacı ve kibirli tavrı» ile «usul kurallarını yanlış anlaması» hâkim tarafından yeterli görülmüş, kasta bakılmaksızın Du Boyce 50 dolar para cezası ve 15 gün hapse mahkûm edilmiştir. Bu olayda Du Boyce'un duruşmayı kasten aksattığına inanılabilirse de aynı şekilde kasten hareket etmediğine de inanmak mümkündür. DOBBS'a göre kast aranmadan usul kurallarını yanlış anlaması nedeni ile cezai saygısızlık müeyyidelerinin uygulanması yerinde değildir, burada hukuki - zorlayıcı müeyyidenin uygulanması daha uygun olurdu (120). Diğer bir davada hâkim Fahy saygısız kişinin konuşma tarzı kötü ve tahkir edici şekilde ise bu bir «kötü davranış» teşkil eder «...bu takdirde kastın incelenmesine gerek yoktur.» demiştir (121). Hâkim Fahy'nin bu görüşüne göre kast saygısızlık suçunun unsuru değildir fakat «kötü davranış» suçun meydana gelmesi için gerekli ve yeterlidir. DOBBS'a göre hâkim Fahy'nin bu çözümü yerinde değildir zira; verilen kıstas dahilinde saygısızlık suçu çok hassas hâkimler tarafından müdafaa dokunulmazlığına zarar verebilecek şekilde kullanılabilir (122). Yazara göre saygısızlık suçunda kastın aranması daha katı kurullarla tesbit edilmelidir; ancak bu takdirde «...usul kurallarını yanlış anladığı gerekçesi ile kişilerin saygısızlık müeyyideleri ile karşı karşıya kalmaları önlenemez.» (123).

Kastın mevcut olup olmaması gibi kişinin uyması gereken mahkeme kararına elinde olmayan nedenlerle uymaması da saygı-

(117) DOBBS, s. 262.

(118) DOBBS, s. 263.

(119) *In re Du Boyce*, bkz. dipnot 91.

(120) DOBBS, s. 264.

(121) *Offutt v. U.S.*, 232 F 24 69 (DC Cir) cert. denied 351 US 988 (1950), DOBBS, s. 264.

(122) DOBBS, s. 266.

(123) DOBBS, s. 265.

sızlık suçunun yargılanmasında önemli rol oynar (124). Uyma olanağı bulunmadığı için karara itaat edemeyen kimsenin bunu bilerek ve isteyerek yaptığı iddia edilemez. Kural, aksi ispat edilinceye kadar kişinin verilen karara uyma olanağının bulunduğudır. Bu nedenle, bilme ve isteme tesbit edilebilmiş ise iddia makamı saygısızlık duruşmasında avantajlı durumdadır; bu takdirde uyma olanağının bulunmadığının ispatı da müdafaa makamının yerinde bir savunmasını teşkil eder (125). Uyma olanağının bulunmadığı şeklindeki savunma hem ceza davasında hem de hukuk davasında geçerlidir (126). Uyma olanağı kişi tarafından bilerek ve isteyerek ortadan kaldırılmış ise bu takdirde zorlayıcı hüküm yerine cezai nitelikte hüküm verilir.

Burada ortaya çıkan sorun kişinin uyma olanaksızlığını ispat edebilmesidir. Mahkemeyi tatmin edecek, inandırıcı bir gerekçenin ileri sürülememesi mümkündür; zira kişi iddiasını tanık ifadeleri ile değil kendi ifadesi ile ispat etmek durumundadır. Örneğin para temin etmesi gereken kimsenin bunu yapamadığını ispat için tanık ifadesinden yararlanması mümkün değildir (127). Bu halde kişi uyma olanağı olmadığı halde belirsiz süreli zorlayıcı nitelikte hapis cezasına mahkûm olabilir. Böyle bir durumun önlenmesi için DCBBS yasal değişiklikler önermekte; uyma olanağının bulunmadığı müdafaa makamınca ileri sürülünce bunun aksini ispat yükünün iddia makamına verilebileceğini söylemektedir (128).

D — Mahkemeye Saygısızlık Suçunun Müeyyideleri

Anglo-Amerikan hukukunda saygısızlık suçunun uygulama yolu ile yerleşmiş çeşitli müeyyideleri vardır. Ancak her halde uyulması gereken kural şudur: saygısızlık suçunun yargılanması ceza davası usul kurallarına uyularak yapılmış ise müeyyide belirli olacaktır — örneğin belirli süreli hapis cezası gibi — şayet dava hukuk davası usul kurallarına uygun yapılmış ise müeyyide zorlayıcı nitelikte ve önceden tesbit edilmemiş olacaktır, örneğin mahkeme

(124) DOBBS, s. 265, 266.

(125) DOBBS, s. 266.

(126) Ex Parte Fiedler, 446 SW 2d 698 (Tex Civ App 1969), Zikr. DOBBS, s. 266.

(127) DOBBS, s. 266.

(128) DOBBS, s. 267.

kararına uyulması halinde derhal kaldırılacak hapis cezası gibi (129).

Parasal müeyyideler gerek cezai saygısızlığa gerek hukuki saygısızlığa uygulanabilmektedir. Para cezası cezai saygısızlıkta devlete ödendiği halde, hukuki saygısızlıkta para, saygısızlığın konusu ile zarar görmüş olan tarafa ödenir (130).

Yukarıda belirttiğimiz müeyyidelerden başka örneğin saygısız tarafın temyiz etme talebi reddedilebilir veya saygısızlığı devam ettiği sürece ileri sürdüğü karşıt talepleri nazara alınmayabilir (131). Teorik olarak müeyyidelerin çeşidi yönünden bir sınır yoktur, hiç olmazsa hukuki saygısızlık suçuna zorlayıcı veya zarar gören tarafın zararını giderici mahiyette her türlü müeyyide uygulanabilmektedir (132).

Hapis cezası cezai saygısızlık suçuna öncelikle uygulanır. Amerikan tatbikatında eyalet kanunlarında veya federal sistemde hapis cezasının üst sınırını gösteren bir kanun hükmü yoktur, hükmü veren hâkim gereken üst sınırı tesbit eder (133). Ancak Amerikan Yüksek Mahkemesinin 1966 yılında verdiği kararda 6 ayı aşabilecek mahkûmiyetle sonuçlanması mümkün saygısızlık duruşmalarının jürinin iştiraki ile yapılabileceğini öngörmüştür (134).

Bazı eyaletler kanun yolu ile saygısızlık suçu için hükmedilebilecek hapis ve para cezalarını sınırlamıştır. Bir kaç eyalette bu sınır 30 gün hapis ve 250 doları aşmayacak para cezasıdır (135), diğer bazı eyaletler de buna benzer sınırlar koymuşlardır (136).

Hukuki saygısızlık müeyyidesi olan hapis cezası, kişinin saygısızlık doğurandan durumdan çıkması halinde ortadan kalkar; örneğin mahkeme kararına uymak hususunda iradesini uygun bir yolla

(129) DOBBS, s. 267.

(130) Chicago v. Hart Bldg Corp., 116 III App 2d 39 253 NE 2d 496 (1969); Grunberg v. Louison, 343 Mass 729, 180 NE 2d 802 (1962), Zikr. DOBBS, s. 267.

(131) Nat. Union of Marine Cooks v. Arnolds, 348 US (1954), Zikr. DOBBS, s. 267.

(132) DOBBS, s. 267.

(133) People v. Stollar 31 III 2d 154, NE 2d 97 (1964), Zikr. DOBBS, s. 268.

(134) Cheff v. Schnackenberg, 384 US 373 (1966). Zikreden DOBBS, s. 268.

(135) Bu eyaletler: North Carolina, New York, Wisconsin.

(136) Arizona: 6 ay ve 1000 dolar; Arkansas: 10 gün ve 50 dolar; California-Civil Procedure Code-5 gün ve 500 dolar.

açığa vuran kişinin hapis cezası ortadan kalkar (137). Zorlayıcı hapis müeyyidesi kişiyi belirli bir yasağa uyması için hükmedilmiş olduğu zaman ortaya sorun çıkabilir. Hapiste olan kimsenin ileride yasağa uyacağını hareketleri ile gösterebilmesi imkânsızdır. Bu nedenle yasağa uyacağı hususunda hâkimde yeterli kanaat uyandıran kişinin cezası kaldırılır. Ancak cezası kaldırıldıktan sonra yasağa uymayan kimsenin tekrar saygısızlığına hükmedilerek cezai nitelikte hapis müeyyidesi uygulanabilecektir (138).

Amerikan tatbikatında para cezalarının ödenmemesi halinde saygısızlık hükmü ile hapis müeyyidesi uygulanmamaktadır (139). Bu kural birçok eyalet tarafından yasal hükümlerle saptanmıştır. Öncelikle, basit borç ilişkisinden doğan borcun ödenmemesi halinde saygısızlık hükmü ile paranın ödenmesini sağlamak için zorlayıcı nitelikte hapis cezası verilemez, aksine uygulamanın A.B.D. anayasasına aykırı olacağı bir kararla saptanmıştır (140). Bu kurala rağmen; boşanma sonucu ortaya çıkan nafaka ve çocuk nafakasının ödenmemesi halinde ve ödeme kudretinin de yerinde olduğu tesbit edildiği takdirde saygısızlık hükmü ile hapis cezası verilebilmektedir (141).

Cezai ve hukuki saygısızlık suçu için hükmolunan para cezası da belirlidir ve birçok eyalet yasasında tesbit edilmiştir. Daha önce de belirttiğimiz gibi cezai saygısızlık müeyyidesi olan para cezası devlete, hukuki saygısızlık müeyyidesi olan para cezasının da zarar gören tarafa ödenmesi Amerikan tatbikatında kuraldır. Ancak bu konuda bazı eyalet mahkemeleri verdikleri kararlarda hukuki saygısızlık müeyyidesi olan paranın zarar gören tarafa ödenmesini kabul etmemişlerdir. Bu mahkemelere göre para cezasının devlete ödenmesi gereklidir zira bunun aksini ortaya koyan yasal bir hüküm yoktur (142).

(137) DOBBS, s. 269.

(138) Cliett v. Hammonds, 305 F 2d (5 th Cir 1962) davasında hâkimde yeterli kanaat uyandıran ve serbest bırakılan saygısız kadın, karşı tarafın arazisine girmeme yasağına uymayınca tekrar saygısızlığına hükmolunmuş ve hapis cezası verilmiştir. Zikreden DOBBS, s. 269.

(139) DOBBS, s. 269, 270.

(140) Johnson v. Johnson, 241 Md, 416, 216 2d 914 (1966), Zikr. DOBBS, s. 270.

(141) Wojahn v. Halter, 229 Minn 374, 39 NW 2d 545 (1949), Zikr. DOBBS, s. 270.

(142) Morris v. Whitehead, 65 N.C. 637, 637 (1871); Eberle v. Greene, 71 III App A2d 85, 93, 217 NE 2d 6, 10 (1966), Zikr. DOBBS, s. 275. Ka-

Saygısızlık durumu devam eden kişinin itiraz veya temyiz taleplerinin reddi müeyyidesi tehlikeli uygulamalara yol açabilir nedeni ile Amerikan tatbikatında kullanılmamaktadır.

Amerikan Yüksek Mahkemesi de bir kararında her ne suretle olursa olsun müdafaa hakkının kısıtlanamayacağını saptamıştır (143). Yüksek Mahkemenin itiraz veya temyiz talebinin reddi müeyyidesine de değinerek müdafaa hakkının kısıtlanamayacağını belirten yukarıda belirttiğimiz kararı duruşmada saygısızlık suçu işleyen avukatın hapis veya para cezasına mahkûmiyetine ve daha ağır hallerde barodan çıkartılması talebine engel olmamaktadır. İngiliz hukukunda da aynı müeyyideler mevcut ise de modern tatbikatta avukatların duruşmadan çıkartılmalarına rastlanmadığı ileri sürülmüştür (143 bis).

Amerikan tatbikatında yukarıda saydıklarımızdan başka müeyyideler de uygulanabilmektedir. Örneğin bir davada zenci vatandaşlara kötü davranarak görevini kötüye kullanan şerif saygısız bulunmuş ve mahkeme tarafından yıldızı geri alınmıştır, yapılan temyiz itirazı da yersiz görülerek hüküm onanmıştır (144).

Görüldüğü gibi Anglo-Amerikan tatbikatında mahkemeler ve hâkimler saygısızlık suçlarına maksada uygun her türlü müeyyideyi uygulayabilmektedirler.

III — TÜRK HUKUKUNDAKİ DURUM

A — Genel Olarak

Türk hukukunda, Anglo-Amerikan hukukundaki anlamı ile Mahkemeye Saygısızlık suçundan bahsedilemez. Amerikan ve İngiliz hukukunda uygulanması, müeyyideleri ve mahkeme kararları ile tamamen ayrı ve geniş bir görünüm taşıyan saygısızlık suçu, Türk hukukunda Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda, Hukuk

rardan da anlaşılacağı üzere bu görüşü yakın tarihli kararı ile Illinois eyalet mahkemesi tekrar etmiştir.

(143) *Hovey v. Elliot*, 167 US 409 (1897), Zikreden DOBBS, s. 279.

(143 bis) TOSUN Öztekin, Suç Muhakemesi Hukuku, Genel Kısım, İstanbul-1971, s. 395, not 1.

(144) *Lance v. Plummer*, 353 F 2d 585 (5th Cir 1965), Zikreden DOBBS, s. 282.

Usulü Muhakemeleri Kanununda saptanmış hükümlerle «Duruşma» veya «Mahkeme» disiplini şeklinde anlaşılmaktadır.

Türk hukukunda, ileride geniş olarak izah edeceğimiz gibi, mahkemeye saygısızlığı saptanan kimseyi mahkeme başkanı duruşmadan dışarı çıkartabilmekte veya mahkeme kararı ile inzibati nitelikte ve usul kanunlarımızda tesbit edilmiş müeyyidelere hükmolunmaktadır. Duruşmada hâkime veya mahkemeye yönelmiş suç teşkil eden fiiller Ceza Kanunumuzda tarif edilmiştir. Bu açıdan Türk hukuku kanunilik ilkesine ters düşen Anglo-Amerikan sisteminden ayrılmaktadır.

Türk hukukunda mahkemeye saygısızlık suçunu mahkeme disiplini kavramı içerisinde incelemek gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle öncelikle uygulamada ve kanunlarımızda disiplini bozan fiillerin tesbiti gerekmektedir. Bunların tesbitinden sonra mahkeme disiplininin Türk hukukunda nasıl sağlandığının anlatılması yerinde olacaktır.

B — Mahkeme Disiplinine Aykırı Fiiller

1) Duruşmada

Adalet dağıtımının yapıldığı duruşmada şekle ilişkin kurallara da uyulması gereklidir. Duruşma kanun ve adalete hürmet telkin edecek, mahkemenin büyüklüğünü gösterecek surette cereyan etmelidir (1). Duruşma disiplini ile ilgili düzenleyici kurallar hâkimlerin âişini kolaylaştırdığı gibi duruşma ile ilgili kimselere de güven sağlar (2).

Duruşma disiplini kurallarına bütün ilgililer uymakla yükümlüdürler, en başta hâkimler bu kuralları titizlikle uygulayarak ve uyararak kendisine gösterilecek saygıya uygun adalet icra etmelidir. Hâkim, tarafsızlığı konusunda tarafları kuşkuya düşürmemek için hislerini belli etmemeli, otoritesini sarsacak ve adaleti küçük düşürecek davranışlara yer vermemelidir (3).

(1) TANER Tahir, Ceza Muhakemeleri Usulü, 3. Bası, İstanbul-1955, s. 304.

(2) ŞENGÜN Kemal Oğuz, «Duruşmanın Disiplini», Adalet Dergisi, Şubat-1971, s. 75.

(3) ŞENGÜN, s. 75.

Duruşma disiplinini düzenleyen kurallara aykırı tutum ve davranışların neler olduğu hususunda Türk doktrininde, kanun hükümlerindeki tariflere uygun bir görüş birliği vardır. Hemen tüm yazarlar CMUK 379. maddedeki hükme uygun olarak duruşma sırasında mahkemeye karşı uygun olmayan bir söz söyleyen veya bir harekette bulunan kimsenin mahkeme disiplinini bozduğu hususunda birleşmektedirler (4). Uygun olmayan davranış mahkemeye karşı saygısızlık doğuracak veya mahkemenin vakar, itibar ve onurunu zedeleyecek, sükûn ve düzenini bozacak eylemler olabilecektir (5). Bu eylemler dışında bazı hareketler de adalete müdahale veya davaya zarar verecek nitelikte yahut âdil bir karara varmada hareket yeteneğini kaybettirecek şekilde belirebilir. Bu nitelikteki hareketler el-kol sallamak, yüksek sesle konuşmak, duruşma hâkiminin tarafgir veya yeteneksiz olduğuna ilişkin küçültücü ve çirkin deyimler kullanmak, yalancılık, uyarmalara rağmen sürekli söze karışmak şeklinde ortaya çıkar (6). Doktrinde sayılan hareketler bu kadarla kalmaz; Yargıtay kararlarında mahkemeye saygıyı tizlikle incelemiştir. Örneğin bir kararında «Avukatın taraflardan birinin vekili sıfatıyla ara kararının tefhiminde ayağa kalkmaması sebebiyle hâkimin bu hareketi münasip olmayan tavır şeklinde nitelendirerek kendisini duruşmadan çıkarması uygundur.» (7) diyerek Anglo-Amerikan hukukunda da olduğu gibi ayağa kalkmanın da bir saygı kuralı olduğunu belirtmiştir.

Duruşmada okunan veya dava dosyasına konulan evrakın muhtevası da yargılama adabına aykırı veya münasebetsiz olduğu takdirde duruşmada yapılmış bir saygısızlık hali ortaya çıkar (8). HUMK md. 78/2 «Okunamayan veya münasebetsiz olan evrak iade edilir ve yeniden tanzim için münasip bir mühlet verilir.» hükmünü koymuştur. Ceza kanununun 486. maddesinin ilk fıkrasına göre bir davada taraf, vekil, müdafî, müşavir veya kanuni mümes-sil olarak bulunan şahısların verdikleri layiha, dilekçe ve sair evrakta bulunan hakareti mutazammın yazı ve sözlerden dolayı takibat yapılamaz. Ancak maddenin ikinci fıkrası bir sınır çizmekte ve

(4) Bkz. DÖNMEZER, C. I, s. 371; TANER, s. 304; KUNTER Nurullah, Ceza Muhakemesi Hukuku, 4. Bası, İstanbul-1971, s. 459, 612.

(5) ŞENGÜN, s. 76.

(6) ŞENGÜN, s. 76.

(7) YHGK 29/3/1967 E 184, K 162, Zikreden: ŞENGÜN, s. 76.

(8) ŞENGÜN, s. 79.

dava ile ilgili olmayan ve ilgili olduğu takdirde iddia ve müdafaa hududunu aşan yazı ve sözlerin ilk fıkra hükmünden hariç tutulacağını belirtmektedir. Bu konuda örnek bir kararda Yargıtay 3. Hukuk Dairesi tarafların red sebeplerini ileri sürerek hâkimi red dedebileceklerini ancak red dilekçesinde hâkime karşı hürmetsizliği, tecavüzü ve hakareti mutazammın ifadelerin yer alması halinde dilekçenin HUMK 78. maddesi hükmü uyarınca yeniden düzenlenmek üzere iade edileceğini saptamıştır (9). Gerçekten hâkimin reddini talep eden dilekçenin muhtevası hâkime hakaret niteliğini taşıyorsa bu dilekçe TCK 486. maddenin ilk fıkrasındaki müdafaa dokunulmazlığından yararlanamayacaktır zira hâkimin reddi bir müdafaa hakkı ve görevi olduğu halde «müdafaa maksadı tecavüzü meşru kılmaz» (10). Dilekçenin muhtevası sadece ret sınırı içinde kalmışsa, hâkimden ne için şüphelenildiğini belirten sözler hakaret suçunu meydana getirmeyecektir (11). Ret dilekçesi ile hakaret suçu işlenmiş ise TCK. 486. maddenin son fıkrası uyarınca «..kanunen muayyen olan inzibatî tedbirler..» uygulanabilecektir, bu tedbirler hakarete uğrayan bakımından bir müeyyide olmayıp mahkemenin disiplinini koruyucu niteliktedir (12). Disiplin müeyyidesi hâkim tarafından istenebilecek hukuki veya cezai takiplere veya savcının açacağı davaya engel değildir (CMUK md 26).

2) Duruşma dışında

Dava devam ettiği sürede veya dava sonuçlandıktan sonra mahkemeye veya hâkime saygısızlık teşkil edecek hareketler genellikle hâkime veya mahkemeye hitaben yazılmış mektup, dilekçe, el ilânları ile veya basın yolu ile olmaktadır. Anglo-Amerikan hukukunda da olduğu gibi Türk hukukunda da duruşmadan sonra hâkime veya mahkemeye hitaben yazılmış mektuplar, dilekçeler veya el ilânları ile hakaret veya sövme suçu meydana gelir.

a) Basın yolu ile

Anglo-Amerikan hukukunda duruşma dışında, görülmekte olan bir dava ile ilgili olarak basında yer alan yazı, haber, yorum veya makaleye saygısızlık müeyyidelerinin uygulanabilmesi için bunla-

(9) Yrg. 3 HD 3.7.1958, E 4823/K 4140 (TİK, 1958, C I-II, No. 699).

(10) ERMAN Sahir, Hakaret ve Sövme Cürümleri, İst-1950, s. 151.

(11) KUNTER, s. 239.

(12) DÖNMEZER Sulhi, Şahıslara Karşı ve Mal Aleyhine Cürümler, İst-1971, s. 186.

rın görülmekte olan davaya açık ve o anda mevcut bir tehlike teşkil etmeleri gerekmektedir (13). Amerikan hukukunda Yüksek Mahkemenin kararları ile belirlenen bu uygulama basın özgürlüğüne zarar vermeyen ve önceden her hangi bir kısıtlayıcı kanun hükmüne gerek duymayan (örneğin kesin hükme varmadan önce her türlü yazı ve yorumun yasak olması gibi) sadece yukarıda belirttiğimiz «açık ve o anda mevcut tehlike» kriterini ölçü alan bir uygulamadır (14).

Türk hukukunda dava devam ettiği sırada basın yolu ile hakaret ve sövme suçlarının işlenmesi hali dışında, açıklık prensibi nedeni ile mahkemelerde olan bitenin kamu oyuna yansıtılması kaidedir. Ancak gerek Anayasamızın basın özgürlüğüne ilişkin hükmünde gerekse Basın Kanununun 30. maddesinde basın özgürlüğünü belirli ölçüde sınırlayan hükümler vardır.

Anayasamızın basın özgürlüğüne ilişkin 22. maddesinin 3. fıkrası «Basın ve haber alma hürriyeti, ancak ... yargı görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesini sağlamak için kanunla sınırlanabilir.» demektedir. Basın kanunumuzun 30. maddesi ise koyduğu yayın yasağı ile ceza takiplerinde gerekli olan gizliliği koruma amacını güder (15). Basın kanununun bu hükmü sadece ceza davalarına ilişkindir, ancak hukuk davasında gizli duruşmaya veya duruşmanın neşrinin yasaklanmasına karar verilmiş ise buna aykırı hareket edenlere CMUK 377. maddesinde tesbit edilmiş müeyyideler uygulanır. Basın kanununun 30. maddesinin ilk fıkrası «Ceza kovuşturmalarına ait talep ve iddianamelerle kararların ve diğer her türlü vesika ve evrakın aleni duruşmalarda okunmasından, hazırlık ve ilksoğuşturmalarda takipsizlik veya yargılamanın men'i, tatili veya düşmesi kararı verilmesinden önce yayınlanması yasaktır.» hükmünü koymuştur. Bu hüküm gazetenin en esaslı fonksiyonlarından biri olan bilgi vermek hakkını tahdit etmektedir (16). Hazırlık soruşturması başladığı andan itibaren bu soruşturmanın konusunu teşkil eden vesikaların yayınlanması yasaktır. Yasak bu vesikaların aleni duruşmada okunmasına kadar geçerlidir. Ancak iş aleni duruşmaya gelmiş olsa bile, karar veya vesika duruşma sırasında bilfiil okun-

(13) DOBBS, s. 209.

(14) DOBBS, s. 209.

(15) ERMAN-ÖZEK, İzahlı Basın Kanunu, İstanbul-1964, 2. Bası, s. 123.

(16) ERMAN-ÖZEK, s. 123.

madıkça yine neşredilemez (17). Hazırlık soruşturması takipsizlik kararı ile sonuçlanmışsa yayın yasağı kalkar. Hazırlık soruşturması iddianame veya talepname ile sonuçlanırsa yayın yasağı devam eder, bu yasak iddianamede iş eleni duruşmaya intikal edince, talepname verilmiş ise sorgu hâkimini muhakemenin men'i, tatili veya düşmesi kararı verince kalkar (18). Bu fıkradaki yasağa aykırı yayında bulunanlar 1 aydan 6 aya kadar hapis ve 1.000 liradan 10.000 liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılırlar.

Basın kanununun 30. maddesinin 2. fıkrası ise ceza kovuşturmasının başlamasından nükmün kesinleştiği an'a kadar hâkim ve mahkemenin hüküm, karar ve işlemleri hakkında mütalâa yayınlamayı yasaklamaktadır. Hâkimleri ve mahkemeleri basının baskısına karşı koruyan bu hüküm çok geniştir, ancak hâkim ve mahkemelere baskı yapıp yargılamanın gereğince yapılmasına engel olabilecek yayınlar suç sayılmalı, bu nitelikte olmayıp duruşmada olan bitenin hikâyesi şeklindeki yazılar serbest sayılmalıdır (19).

30. maddenin 2. fıkrası hazırlık soruşturmasında savcının kararları hakkında mütalâa yayınlanmasını yasaklamamıştır, oysa savcıların da en az hâkimler ve mahkeme kadar baskı niteliğindeki yazılardan korunması gereklidir. Bu, savcının kamu görevini yaparken ihtiyacı olan huzur ve sükûnu sağlaması açısından önem taşır (20).

Yargı görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesini sağlamak amacını güden bir diğer hüküm de CMUK 377. maddesinde yer almaktadır. 377. maddenin 2. fıkrası «Gizli yapılan duruşmalarda icra kılınan muhakemenin yayını yasaktır» hükmünü koymakta, 3. fıkra ise «Açık duruşmalarda cereyan eden muhakeme milli güvenliğe veya genel ahlâka veya kişilerin haysiyet, şeref ve haklarına dokunacak veya suç işlemeye kışkırtacak mahiyette ise mahkeme bunları önlemek amacı ile ve bu amacın gerektirdiği ölçüde muhakemenin kısmen veya tamamen yayınlanmasını yasaklar...» demektedir. Maddenin 4. fıkrası belirtilen yasaklara uymayanlara beş bin liradan aşağı olmamak üzere ağır para cezası verileceğini belirtmekte; son fıkra ise bu madde hükmünün hukuk muhakemelerinde de uygulanacağını açıklamıştır.

(17) ERMAN-ÖZEK, s. 125.

(18) ERMAN-ÖZEK, s. 126.

(19) KUNTER, s. 327.

(20) DÖNMEZER Sulhi, «Basın hürriyetini düzenleyen ve sınırlayan mevzuatın değerlendirilmesi», İÜHFİM, C 32 S: 2-4, s. 27.

Devlet Güvenlik Mahkemeleri Kanununun 27. maddesi de basın hürriyetini sınırlayan hüküm getirmiştir. 27. maddenin 6. fıkrası «Mahkeme duruşmanın inzibatını bozan sözlü veya yazılı beyanat ve davranışlar ile Mahkemeye mahkeme başkanı veya üyelerden herhangi birine, savcıya, savcı yardımcısına, tutanak kâtibine yahut görevlilere karşı uygun olmayan söz ve davranışlar hakkında yayım yasağı koyabilir; bu yasağa rağmen yayımda bulunanlara 3 aydan 6 aya kadar hapis cezası ile birlikte 1.000 liradan 3.000 liraya kadar ağır para cezası verilir.». Bu özel hükmün amacı toplumda hâkimlere ve mahkemelere karşı mevcut saygı ve güven duygularının zedelenmesini önlemektir. Aynı kanunun 11. maddesi «...Devlet Güvenlik Mahkemelerinin görevine giren suçların soruşturma ve kovuşturmalarında CMUK hükümleri uygulanır» hükmünü koymuş olması nedeni ile gizli duruşma haline ilişkin CMUK 377. maddesi burada da uygulanır.

b) Mahkeme kararlarına uymama sorunu

Daha önce incelediğimiz Anglo-Amerikan hukuk sisteminde mahkeme kararlarına uymamak, itaat etmemek şeklinde ortaya çıkan hareketlerin mahkemeye saygısızlık olarak kabul edildiğini ve cezalandırıldığını gördük.

Davaların konusu olan uyuşmazlıkları çözmek için devletin tayin ettiği makamların verdikleri kararların uygulanması bütün hukuk sistemlerinin titizlik gösterdiği bir husustur. Gerçekten «...doğmuş ve kazai makamlar tarafından tanınmış bir hak eğer fiilen yerine getirilemez ve buna terettüp eden müeyyideler bir tatbik sahası bulamazsa bu hak yine nazari kalmağa mahkûmdur» (21). Ceza mahkemelerinin verdikleri kararlar ile, devletin, ceza kanunlarında veya diğer kanunlarla yasaklanmış fiilleri ikâ eden kişileri cezalandırmak hakkı doğar. Bu kararların yerine getirilmesi devlet otoritesini yakından ilgilendirir. CMUK madde 34/1 de tebliğ ve infaz edilecek kararların Cumhuriyet Savcısına verileceği, savcının da tebliğ veya infaz için icabeden tedbirleri alacağı belirtilmektedir. Yine CMUK madde 396 da «Cezanın infazı mahkemeden verilen ve aslına mutabık ve icrası kabul olduğu... tasdik edilen hüküm fıkrası sureti üzerine C. Savcısı tarafından takip olunur.» denilmektedir. Görüldüğü gibi Türk hukukunda ceza mahkemeleri kararlarının uygulanmasından öncelikle C. Savcılarını sorumludur. Ceza mahke-

(21) POSTACIOĞLU İhan, İcra Hukuku Esasları, İstanbul-1969, s. 20.

melerinde yargılama son hükme bağlanmadan önce verilen kararlara uyulması da müeyyidelerle sağlanmıştır. Örneğin, usulü daire-sinde davet olunup da mazeretini bildirmeksizin gelmeyen şahitlerin zorla getirileceği ve sebep oldukları masraflarla beraber elli liradan ikiyüz liraya kadar hafif para cezasına çarptırılacağı CMUK madde 46 da belirtilmiştir. CMUK madde 63 de ise kanuni bir sebep olmaksızın şahitlikten veya yemin etmekten çekinen şahidin de yukarıdaki madde uyarınca cezalandırılabilceği ayrıca şahidin de yukarıdaki madde uyarınca cezalandırılabilceği ayrıca şahitliğe veya yemine zorlamak için dinleneceği dava hakkında hüküm verilineye kadar ve her halde altı ayı geçmemek üzere hapsolunabileceği saptanmıştır. Aynı yönde diğcr bir hükme TCK madde 282 de rastlamaktayız.

Hukuk mahkemelerinin kararları ise özel hukuk ilişkilerinden doğan ihtilâfları çözümler. Bu kararlar genellikle aynı ya da şahsî bir hakkı tecavüze uğrayan kimsenin bu tecavüz nedeni ile uğradığı zararın, hakkı ihlâl eden tarafından tazminini hedef alır. Bu durumda, tazminle borçlu olan, sözkonusu mükellefiyetini «...kendi irade ve rızasıyla yerine getirdiği takdirde, onu buna icbar edebilmek lâzımdır» (22). Burada da zarar gören kimsenin (alacaklının), zarar verene (borçluya) bir müeyyide uygulama hakkı doğmaktadır, ancak sözkonusu bu müeyyidenin de devlet tarafından uygulanması gereklidir. Aksine bir davranış ceza kanunumuzun 308. maddesinde tarif edilmiş inkak-ı hak suçunu meydana getirir (23).

Alacaklının borçluya devletin aracılığıyla uygulayacağı müeyyideler Türk hukukunda İcra İflâs Kanununda saptanmıştır. Gerçekten icra hukuku «...alacaklıyı hakkının ekonomik muhtevasına kavuşturan selâhiyetlerin neyet'i mecmuası» olarak kabul edilmektedir (24). Hukuk mahkemelerinin kararlarına itaati gerektiği zaman zor kullanarak sağlamaya çalışan İcra İflâs Kanununda ayrıca borçlunun kötü niyetini karşılamak üzere «İcra suçları» adı altında birtakım suçlar da tesbit edilmiştir. Bir örnek vermek gerekirse; hukuk mahkemesince verilen çocuk teslimi hakkındaki ilâmın icrası sırasında çocuğu gizleyen veya ilâmın icrasından sonra çocuğu tekrar kaçıran borçlu ile bu fiillere bilerek iştirak edenlerin şikâyet üzerine tetkik mercii tarafından 1 aya kadar hafif hapis cezasına

(22) POSTACIOĞLU, s. 4.

(23) POSTACIOĞLU, s. 4.

(24) POSTACIOĞLU, s. 20.

mahkûm edileceği İİK madde 341 de saptanmıştır. İİK da tarif edilen suçların ve müeyyidelerin kişileri kesin hüküm halini almış mahkeme kararlarına itaate mecbur etme amacını taşıdığı ortadadır. Nitekim 11.12.1952 tarihli bir Tevhidi İçtihad kararında «...prensipten itibaren İİK da vaz olunan cezaî hükümler, borçluyu kanun emirlerine karşı itaate mecbur etmek ve dolayısıyla alacaklının hakkını kolayca istihsal eylemek için bir nev'i müeyyideden ibaretir» (25) ifadesi yukarıdaki görüşü doğrulamaktadır.

HUMK da yer alan bazı hükümler de hukuk mahkemelerinin son hükümden önce davanın yürümesi ile ilgili olarak aldığı kararlara itaatin nasıl sağlanacağını göstermektedir. Örneğin madde 106 «İhtiyati tedbir kararı, icabı halinde kuvvei müsellâha istishabiyle icra dairesince tatbik olunur.» demektedir; madde 253 meşru sebep olmadan gelmeyen şahidin 75 liraya kadar para cezasına, gelmemesi muhakemenin ertelenmesine sebep olmuşsa doğan masraflara da mahkûm edilebileceğini belirtmekte, 271. madde de şahadet mecburi olan hallerde cevaptan veya yeminden kaçınan şahidin 75 liraya ve talik masraflarına mahkûm edileceğini, yine cevaptan kaçınırsa 15 günü aşmamak üzere napsolunabileceğini saptamaktadır.

Görüldüğü gibi gerek ceza mahkemelerinin gerekse hukuk mahkemelerinin kararlarına usu: kanunlarımızda, İcra İflâs Kanununda ve Ceza kanunumuzdaki hükümlerle uymanın sağlanmasına çalışılmıştır. Mahkeme kararlarına uymama Türk hukuk sisteminde Anglo-Amerikan hukukunda olduğu gibi genel anlamda bir saygısızlık olarak kabul edilmemektedir.

C — Mahkeme Disiplinini Korumaya Tedbirler

1) Mahkeme Başkanına tanınan yetkiler

Türk hukukunda duruşmadaki disiplinin korunmasından, huzur ve sükûnun sağlanmasından öncelikle mahkeme başkanı sorumludur. Gerek ceza mahkemesinde, gerek hukuk mahkemesinde duruşmaların idaresi ve inzibatı mahkeme başkanına verilmiştir. Duruşmanın inzibatı başlığını taşıyan CMUK madde 378 «Duruşmanın inzibatı reise aittir.» demektedir, keza HUMK madde 150 de «Muhakemenin idare ve zabıta işleri reise aittir.» ifadesini kullanmaktadır.

(25) Tev. İçt. K. 11.12.1957 E 16, K 28, (RG. 14.2.1958, S: 9834):

1973 yılında kurulan Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkındaki Kanunda da 27. maddenin ilk fıkrasında «Duruşmanın inzibatını sağlamak, mahkeme başkanına aittir.» ifadesi mevcuttur (26).

Başkanın disiplini koruma amacı ile ne gibi yetkileri haiz olduğu da yine aynı maddelerde gösterilmiştir. Örneğin CMUK madde 378/2 «Duruşmanın inzibatını bozan her şahsa reis, mahkeme salonundan çıkartır.» demektedir, keza HUMK madde 150/2 de «Reis iki taraftan her birine icabına göre söz verir ve söz söylemekten men eder ve mahkemenin inzibatını bozan her şahsı derhal mahkemeden çıkartır.» ifadesini kullanmakta; Devlet Güvenlik Mahkemesi Kanununun 27. maddesi 2. fıkrası da «Duruşmanın inzibatını bozan kişiyi mahkeme başkanı derhal duruşma salonundan çıkartır» demektedir, yine aynı maddenin 7. fıkrası mahkeme başkanının duruşmanın inzibatını bozan sanığı veya müdafii o günkü duruşmanın tamamına çıkmamak üzere duruşma salonundan çıkarabileceğini belirtmektedir.

Başkanın duruşma salonundan çıkartma yetkisinin dışında kalan disipline ilişkin başka yetkileri de vardır. Başkan «...ceza mahiyetini haiz olmayan ve mahkemenin aleniyetine temas etmeyen bütün tedbirleri ittihaza ve onları icraya yetkilidir.» (27). Bu tedbirlere «Sanığın, şahitlerin veya dinleyicilerin silâh taşıyıp taşımadıklarını muayene ettirmek ve mevcut silâhları toplatmak, mahkeme huzurunda konuşanları sükûna davet etmek, sadetten dışarı çıkanların sözlerini kesmek, kötü tâbirleri veya uygunsuz hareketleri tashih ve tenkid etmek...» dahildir (28). Başkanın aldığı tedbirler sonucu celse disiplini sağlanamazsa veya bu tedbirler kâfi gelmediği takdirde, başkan ancak duruşmanın tatiline karar verebilecektir (29). Söz konusu ettiğimiz başkanın bu yetkileri toplu mahkemeler için geçerlidir tek hâkimli mahkemelerde bu yetkiler hâkime aittir (30).

(26) Devlet Güvenlik Mahkemeleri Kuruluş ve Yargılama Usulü Hakkında Kanun, Kanun no: 1773, Kabul tarihi: 26.6.1973, RG 11.7.1973, S. 14591.

(27) TAN Hâdi, «Duruşmanın İnzibatına Müteallik Mukayeseli Etüd», Adalet Dergisi, Yıl 41 S: 5, Mayıs-1950, s. 574.

(28) TAN, s. 572.

(29) TAN, s. 572.

(30) TAN, s. 574.

Başkanın uygulayacağı tedbirler bu tedbirlere muhatap olacak kişilere göre de bir özellik arzedebilecektir. Hernekadar başkanın yetkilerinin «...mahkeme salonunda — resmi sıfatı olsun olmasın — bulunan herkese karşı aynı ölçüdedir.» (31) denilmiş ise de bir ayırım gereklidir.

Başkan, mahkeme üyelerinin duruşma düzenini bozmaları halinde ancak duruşmaya son verip, salonu boşalttırabilir; yoksa bunları oturum yerinden çıkarımağa yetkili olması kabul edilemez (32). Aynı kural savcının disiplini bozması halinde de geçerlidir. Başkanın savcıya karşı da oturumdan çıkartma tedbirini uygulaması düşünülemez, zira «Savcının katılmadığı mahkeme kanun dairesinde kurulmuş sayılamaz.» (33).

Sanığın ve müdafinin disiplini bozmaları halinde de başkanın tedbirleri uygulaması özellik arzeder. Sorsoruşturmanın duruşma devresi bakımından sanığın duruşmada bulunması kaidedir. CMUK madde 223/1 «Mahkemeye gelmemiş olan maznun hakkında duruşma yapılamaz.» demiş madde 224 ise «Mahkemeye gelen maznun, duruşmanın devamı müddetince hazır bulunur...» hükmünü koymuştur. Sanık duruşmanın inzibatını bozarsa dışarı çıkartılır, tekrar geldiği zaman ihlâle devam ederse sanık olmadan da duruşmanın bitirebileceği söylenmiştir (34). Nitekim bu hususu Dev. Güv. Mh. Kanunu 27. maddenin 8. fıkrasında açıklıkla belirtilmiştir: «Duruşma salonundan çıkartılan sanık veya müdafinin bundan sonraki oturumlarda da duruşmanın inzibatını bozmakta ısrar etmeleri halinde, bir daha aynı dava ile ilgili duruşmalara katılmamalarına da karar verilebilir.» hükmünü koymuştur.

Duruşma disiplini hakkındaki başkanın yetkileri müdafinin önde gelen hürriyetine engel olmamalıdır. Başkan duruşma düzenini bozan avukatı oturumdan dışarı çıkartabilecek ancak uygulanması mahkemenin kararını gerektiren hafif hapis, hafif para cezalarına hükmolunamayacaktır. Bu hususu 1136 sayılı Avukatlık Kanununun 58. maddesi de «HUMK ile CMUK nun duruşmanın inzibatına ilişkin hükümleri saklıdır. Şukadar ki, bu hükümlere göre avukatlar tutuklanamayacağı gibi haklarında hafif hapis veya hafif para cezası da verilemez.» ifadesi ile saptanmıştır. Kanunun bu hük-

(31) TAN, s. 573.

(32) ŞENGÜN, s. 86.

(33) ŞENGÜN, s. 78.

(34) KUNTER, s. 302.

müne karşı olan KUNTER «Duruşmanın disiplinini sağlamak için disiplin cezasına ihtiyaç olduğuna göre, mahkemeyi müeyyidesiz bırakmak hatalı olmuştur. Ceza aradan bir hafta geçtikten sonra mahkemece verilebilmeli ve bu karara karşı kanunyolu tanınmalı idi.» demektedir (35).

Doktrinde avukatların oturumdan çıkartılmaları tedbiri de tartışmalara yol açmış; bir taraftan savunma dokunulmazlığı, diğer taraftan duruşma disiplinini gözönüne alınca başkanın duruşmadan çıkartma tedbirini uygularken ne kadar dikkatli olması gerekliliğine işaret edilmiştir (36). Bu konuda Türkiye Barolar Birliği Başkanlığı tarafından 16.3.1970 günlü yazı ile TBMM Adalet Komisyonuna CMUK'nun 378. maddesine bir fıkra eklenmesine ilişkin teklifte «Savcı ve müdafiler duruşma salonundan çıkartılamaz. Lüzumu halinde mahkemenin kararı ile duruşma tehir olunur ve gerekli tedbirlerin alınması hususu yetkili makamlara bildirilir.» hükmü öngörülmüştür (37). Hükmün gerekçesinde «...duruşmanın inzibatı gereklidir, fakat savunma görevi ondan aşağı sayılamaz. Bu itibarla... disiplin bakımından yetkililer müdafinin hürriyetine engel olmamalıdır.» (38) denilmiştir.

Görüldüğü gibi başkanın disiplini koruma yetkilerini uygulaması yönünden duruşmaya katılan tüm kişiler aynı statüye tâbi değildir, özellikle bu tedbirlerin avukatlara uygulanışı dikkat ve ihtimam gerektirmektedir.

2) Mahkemeye tanınan yetkiler

Mahkeme disiplinini sağlamak amacı ile alacağı tedbirlerde başkanın mahkemedan karar almasına gerek yoktur. Oysa ceza niteliğindeki tedbirlerin alınmasında mahkemenin kararı gereklidir. Mahkemenin kararı ile hükmolunabilecek «inzibatî cezalar» ise CMUK da gösterilmiştir.

CMUK madde 379 «Muhakeme sırasında bir kimse mahkemeye karşı münasip olmayan bir kavi veya fiilde bulunursa reis tarafından mahkeme kararı ile derhal tevkifhaneye gönderilir ve 24 saat içinde sorguya çekilerek inzibatî mahiyette olmak üzere bir haftaya kadar hafif hapis veya 25 liraya kadar hafif para cezasıyla ceza-

(35) KUNTER, s. 612 not: 233.

(36) ŞENGÜN, s. 85.

(37) Ankara Baro Dergisi, Yıl 1970, Sayı: 1, s. 159.

(38) Ankara Baro Dergisi, s. 160,

landırılmasına mahkemece karar verilir.» demektedir. Hükümden de anlaşılacağı üzere hafif hapis veya hafif para cezasına mahkeme kararı ile hükümlenabilmektedir. Bu maddede tarif edilen ve müeyyidesi tesbit olunan fiil Türk doktrininde «zabıta suçu» veya «disiplin suçu» olarak tanımlanmaktadır.

Bu konuda «...muayyen hallerde kanun hukuk düzenini korumak yetkisini... başka organlara da tanıyabilir. CMUK madde 379 duruşma sırasında mahkemeye karşı münasip olmayan bir söz veya fiilde bulunan kimseyi cezalandırmak yetkisini mahkemeye tanımış bulunmaktadır. Bu hüküm duruşma disiplinini sağlamak maksadını güttüğü cihetle, bir zabıta suçu mahiyetindedir.» (39) denilmiştir. Zabıta suçlarının «...asil ve üstün maksat ve konuları ise sadece önlemedir, bu maksat faaliyetin devamını yasaklama şeklinde ortaya çıkmaktadır; zabıta yetkisini haiz olan organ... yargılamanın disiplinini bozan şahsı tevkif evine gönderip hafif hapis veya hafif para cezası ile cezalandırmaktadır.» ifadesi ile asil ve üstün olan maksadı sosyal disiplini bozmuş olanları tenkilden ibaret olan dar mânada suçlardan ayrıldığı görülmektedir (40).

Müeyyideler yönünden de zabıta müeyyideleri suçları önleme amacını güttüğü için tenkil amacını güden müeyyidelere benzemezler. Örneğin zabıta müeyyideleri adli sicile kaydedilmezler, tekkerrüre esas olmazlar, bir suç işlendiği zaman hükmedilecek cezanın teciline engel teşkil etmezler (41). CMUK 379. maddedeki para cezasının «medeni para cezası» olduğu, hukuki niteliği yönünden medeni para cezalarının gerçek bir ceza olmadığı ve bu tip para cezalarının «suç teşkil etmeyen ihlallerin müeyyidesini teşkil ettiği...» sonucuna varılmıştır (42).

CMUK 379 daki hükme benzer bir hüküm de HUMK da madde 150 de yer almaktadır. Aynı kural orada da geçerlidir müeyyideye mahkeme karar verebilmektedir. Devlet Güvenlik Mahkemeleri Kanununun 27. maddesinin 3. fıkrası da «Mahkemeye, mahkeme başkanı veya üyelerden herhangi birine, savcıya, savcı yardımcısına, tutanak kâtibine veya görevlilere karşı uygun olmayan söz yahut davranışta bulunan kişi hakkında, mahkemece tutuklama kararı

(39) DÖNMEZER, s. 371; KUNTER, s. 460. Bu müellif «Disiplin suçu» demektedir.; Ayrıca bkz. TAN, s. 587; ŞENGÜN, s. 83.

(40) DÖNMEZER, s. 372, 373

(41) DÖNMEZER, s. 373.

(42) DONAY Süheyl, Para Cezaları, İstanbul-1972, s. 182, 185 vd.

verilir. Tutuklanan kişi 24 saat içinde sorguya çekilerek inzibatî nitelikte olmak üzere, bir aya kadar hafif hapis cezası ile cezalandırılır» hükmünü koymuştur.

Duruşmada uygunsuz davranışların aynı zamanda suç teşkil etmesi de mümkündür. Bu takdirde CMUK madde 380 e göre mahkeme vak'ayı tesbit eder, düzenleyeceği zabıt varakasını C. Savcılığına gönderir ve lüzum görürse failin tevkifine de karar verebilir. Fiilin ayrıca suç teşkil etmesi disiplin cezasının uygulanmasına engel değildir (43). Burada akla gelen soru aynı fiil ile kanunun muhtelif hükümleri ihlâl edilmiş olduğuna göre TCK madde 79 anlamında fikrî içtima sözkonusu olacak mıdır? İhlâl edilen hükümlerden birisinin disiplin cezasını gerektiren bir fiile ilişkin olması nedeniyle TCK 79. maddenin uygulanamayacağı kabul edilmiştir (44).

D — Mahkeme Disiplinine Aykırı Fiillerin Aynı Zamanda Suç Teşkil Etmesi Durumu

1) Genel olarak

Anglo-Amerikan hukukunda mahkemeye saygısızlık olarak tavsif edilip cezalandırılan fiil'ere, Türk hukukunda disiplini bozmaları nedeniyle disiplin müeyyideleri uygulanabildiği gibi, bu fiillerin çoğu aynı zamanda Ceza kanunumuzda tarif edilmiş suçları meydana getirmeleri nedeni ile kovuşturularak cezalandırılmaları mümkündür.

Mahkeme disiplinini bozduğu gibi mahkemeye gösterilmesi gerekli saygının da zarar görmesine ve azalmasına sebep olan bu fiillerin başlıcaları; hâkime veya mahkemeye hakaret - sövme, huzurda tehditkâr tutum ve davranışlardır.

2) Hâkime veya mahkemeye hakaret - sövme

Türk Ceza Kanununun «Devlet İdaresi Aleyhine İşlenen Cürümler» başlığını taşıyan üçüncü babının dokuzuncu faslında «resmî sıfatı haiz olanlar aleyhine cürümler» tarif edilmektedir.

(43) Yrg 1 CD 19.11.1969 2591/3033, «...bir kimse hakkında işlediği suçtan dolayı ceza takibatı yapılmış olması, disiplin cezasının da uygulanmasına engel teşkil etmediği...», TİK, C I, 1970, s. 673.

(44) İÇEL Kayıhan, Suçların İçtimaı, İstanbul-1972, s. 76.

Dokuzuncu fasılda 268. madde «Bir kimse kavlen veya fiilen her ne suretle olursa olsun adli... bir hey'et huzurunda veya bir hâkimin duruşma yaptığı sırada veya duruşmaya müteallik karar ve hükmün tefhimini müteakip şeref ve haysiyetine veya vekarına tecavüz ve hakarete bulunursa altı aydan üç seneye kadar hapis cezasına mahkûm edilir. Eğer fiil maddei mahsusa tayin ve isnadıyla vâki olursa verilecek hapis cezası sekiz aydan aşağı olamaz.» hükmünü koymuştur.

Burada adli bir heyete huzurunda, veya duruşma yaptığı sırada hâkime, vazifelerinden dolayı veya vazifeleri sırasında sövme ve hakaret fiilleri sözkonusudur.

Suçun teşekkülü için gerekli şartları şöyle sıralayabiliriz: a) Bir kimsenin b) resmi heyet veya duruşmadaki hâkime c) huzurunda d) yaptığı vazifeden dolayı e) şeref, şöhret, vakar ve haysiyetine sözle veya fiilî olarak saldırması f) bunun kasden olması (45).

Fiilin huzurda işlenmesinde: maksat saldırının heyet veya hâkim tarafından görülebilecek, duyulabilecek bir yerde işlenmesidir; bu, fiilin alenen işlenmesi demek değildir zira aleniyet bu cürümde unsur değildir. Fiilin işlendiği sırada resmi heyetin kanuna göre kurulmuş, nisabı tamam ve heyetçe vazife halinde olması lâzımdır (46).

Yine maddedeki «...hâkimin duruşma yaptığı sırada...» ibaresinden yargıcın oturumu açıp duruşmaya başlamasından o güne muallak bütün duruşmaları bitirip mahkeme salonunu terk edinceye kadar duruşma sırasında bulunacağı bir kararda saptanmıştır (47).

Görüldüğü gibi duruşma sırasında işlenmesi halinde mahkemeye ve hâkime gösterilmesi gerekli saygıyı haleldar eden ve CMUK 379 daki «...mahkemeye karşı münasip olmayan bir kavil veya fiilde bulunursa...» kavramına uygun olarak disiplin cezasına konu olan bu fiil aynı zamanda Ceza kanunumuzda da tarif edilmiş ve cezalandırılmıştır.

TCK 268. maddesi duruşma sırasında ve görevlerinden dolayı mahkemeye ve hâkime hakaret ve sövmeyi düzenlemektedir. Do-

(45) GÖZÜBÜYÜK Pulat, Türk Ceza Kanunu Açıklaması, C IV, Ankara-1972, s. 348-362.

(46) Yrg. İçt. Birl. K. 14.3.1940 32/51, Zikreden GÖZÜBÜYÜK, s. 360.

(47) YCGK E 4/64 K 168, 1.11.1948; Zikreden ALİCANOĞLU Mahmut, TCK ve Yargıtay kararları, İstanbul-1951, s. 717.

kuzuncu fasılda madde 266/3 ise hâkime, C. Savcısına veya sorgu hâkimlerine duruşma dışında görevlerinden dolayı ve o kişilerin huzurunda ikâ edilen şeref ve şöhretlerine yönelmiş «manevi saldırı» yı cezalandırmaktadır (48). Maddeye göre fiilin «görevden dolayı» işlenmiş olması gerekir, şayet «görev sırasında» işlenmiş ise bu da 267. maddede tarif edilen suçu meydana getirir. Gerçekten 267. maddede «görev sırasında» fakat görevden doğmayan bir sebepten dolayı işlenen sövme ve hakaret cürmü cezalandırılmıştır.

266, 267 ve 268 inci maddelerin uygulanmasında dikkatli davranılması gerekmektedir. Hakaret ve sövme duruşması sırasında işlenmemiş olduğu takdirde fail için 268. madde değil 266/3 veya 267. madde uygulanır. Duruşma sırasında elde tutulan kâğdın yere atılması ve «Sizin yanınızda avukatlık yapılmaz, burada avukatlık yapılamaz...» şeklindeki sözlerle hâkime hakaret meydana geldiği doğru ise de burada duruşma sırasında işlenmiş bir hakaret sözkonusu olması nedeniyle 268. madde yerine 266/3 maddenin uygulanacağını belirten YRG 4 CD'nin görüşüne katılamıyorum (49).

266. madde de hâkime; TCK 483/2 de adli bir heyetin vazifesinden dolayı veya vazifesi sırasında olmaksızın tahkir edilmesi halinde uygulanmaktadır. Madde metninde belirtilen adli heyet adli vazife yapan görevliler topluluğudur. TCK 268. maddesi huzurda 483. maddesi ile gıyapta tahkir halinde uygulanır (50).

TCK 268. maddenin 4. fıkrası hakaret ve taarruzun umuma neşir veya teşhir olunmuş yazı veya resim veya sair neşir vasıtalarıyla işlenmesi halinde aynı maddenin 1 ve 2. fıkralarındaki müeyyidelerin yarı nisbetinde arttırılarak hükmolunacağını belirtmektedir.

268. maddenin 4. fıkrası mahkemeye sıfat veya hizmetlerinden dolayı ve basın yolu ile vâki olacak saldırıyı kapsamaktadır. Aynı yönde 266. maddenin 3. bendinin 6. fıkrası da hâkime sıfat ve hizmetinden dolayı basın yolu ile yapılacak hakaret ve taarruzu cezalandırmaktadır.

Burada dikkat edilmesi gereken husus hâkime hakaret ve mahkemeye hakaret ayrımıdır. Tek hâkimli bir mahkemenin hâkimine basın yolu ile hakaret halinde 266/3 bend 6. fıkra uygulanacaktır. Oysa çok hâkimli bir mahkemede üyelerden birisine yönelecek ha-

(48) GÖZÜBÜYÜK, s. 350.

(49) Yrg. 4 CD 29.5.1970 E 2761 K 4083, TİK, C II, 1970, s. 404.

(50) GÖZÜBÜYÜK, s. 483.

karet veya sövme olayında dolayısıyla mahkeme de zarar göreceğinden bu takdirde hâkime ve mahkemeye hakaret veya sövme suçunun aynı kastla işlendiği kabul edilebilir ve TCK 79. madde hükmü uygulanarak sanığın 268/4 e göre cezalandırılması mümkün olur (51).

3) Mahkemeye karşı şiddet veya tehdit

TCK 255. maddesi 254. maddede gösterilen cezaların adli bir heyetin veya bu heyet mensuplarının toplanmasını veya vazife görmelerini men veya ihlâl veya müzakerelerinde nüfuz veya tesir icra etmek üzere şiddet kullananlara ve tehdit gösterenlere tatbik edileceğini belirtmiştir.

Duruşma sırasında özellikle çok sanıklı duruşmalarda mahkemenin çalışmasına engel olmak amacı ile şiddet ve tehditkâr davranışların ikâi mümkündür. İşte gözkonusu 255. madde de böyle ihtimalleri kapsar niteliktedir. Bu maddede belirtilen suçun şartlarını şöyle sıralayabiliriz: a) Bir kimsenin b) adli heyetin veya bunların temsilcilerinin c) toplanmalarını veya vazife görmelerini men veya ihlâl veya çalışmalarına nüfuz, tesir icra için d) şiddet veya tehdit kullanılması ve e) fiilin bu kasıt altında işlenmesi (52).

Şiddet veya tehdidin resmi heyeti meydana getiren şahıslara karşı olması gereklidir; eşyaya karşı şiddet ile bu cürüm işlenemez, ancak ikinci halde disiplin müeyyideleri uygulanabilir (53).

SONUÇ

Yargılama organlarının ve bu organları meydana getiren gerçek kişilerin görevlerini «en iyi adalet» kavramına uygun olarak yerine getirebilmesinin önemi tartışılmaz kabul edilecek bir husustur. Bu gerekliliği sağlamak devletin en önemli görevlerinden biridir.

En iyi adalet kavramı, yargı organı her türlü etkiden uzak, belirli bir düzen ve sükûnet içinde çalışırsa gerçekleşebilir. Yargı or-

(51) Nitekim Ask. Yrg. Da. Kuruluna konu olan bir kararda Ask. Yrg. 1. Dairesinin de aynı görüşü paylaştığını görüyoruz. (Yayınlanmamış Ask. Yrg. DKK. 30.3.1973 E 1973/17 K 1973/18.)

(52) GÖZÜBÜYÜK, s. 310.

(53) GÖZÜBÜYÜK, s. 311.

ganlarını etki ve baskılardan uzak tutmak anayasalara konulan, yargı organlarının bağımsızlığını saptayan hükümlerle sağlanmaktadır. Yargı organlarının çalışmalarını düzenleyen kurallara işe genellikle bu organların mevcudiyetini sağlayan yasalarda rastlanmaktadır. Söz konusu yasalarda saptanan düzenin ve çalışmalarda sulh ve sükûnun temini öncelikle yargı organlarının kendilerine tanınan yetkilerle mümkündür.

Çalışmamda da görüldüğü gibi Anglo-Amerikan hukukunda yargı organlarına çalışmalarında düzen ve sükûnun sağlanması amacı ile tanınan yetkiler «mahkemeye saygısızlık» kavramı içinde toplanmıştır. Bu yetkilerin geniş ve çok yönlü olduğunu, bunların hemen hemen hâkimlerin yıllar boyu süregelen uygulamaları ile ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Kanûni hiç bir sınırlamaya tâbi olmayan hâkimler muhakeme düzenini bozan veya mahkemeyi küçük düşüren, ona karşı gerekli saygıyı zedeleyen hareketleri takdir haklarını kullanarak ayırdetmekte ve uygun gördükleri müeyyideleri uygulamaktadırlar. Bu şekli ile Anglo-Amerikan hukukundaki uygulamanın ceza hukukunun önde gelen ve «kanunsuz suç kanunsuz ceza olmaz» şeklinde ifade olunan kanunilik ilkesine ters düştüğü açık bir şekilde görülmektedir. Son yıllarda beliren bir akımın özellikle Amerikan hukukunda saygısızlık suçu müeyyidelerinin kanun hükümleri ile saptanmasına yol açtığı çalışmamda ortaya çıkmıştır. Buna neden olarak; uygulamada beliren aksaklıkları, yeteneksiz hâkimlerin saygısızlık suçu müeyyidelerini keyfi kullanmalarını ve nihayet benzer olaylara verilen çelişik hükümleri gösterebiliriz.

Türk hukukundaki durumun incelenmesinde Anglo-Amerikan sisteminden ayrı olarak göze çarpan ilk husus mahkemelere veya hâkimlere tanınan yetkilerin kanun hükümleri ile saptandığıdır. Türk hukukunda diğer kıta Avrupası ülkelerinde de olduğu gibi kanunilik prensibi geçerlidir. Düzeni ve sükûnu bozan hareketler kanun hükümlerinde tek tek sayılmasa bile genel bir tanım yapılmıştır. Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 379. maddesi işte bu nitelikte genel bir tanım yapmaktadır. Aynı şekilde Fransız Ceza Usul Kanununun «Duruşma» başlığını taşıyan 6. Bölümündeki 321 ve 322. maddeler, İtalyan Ceza Usul Kanununun 433 ve 434. maddeleri muhakeme düzenini bozan hareketleri genel olarak belirtmişlerdir. Usul kanunları genel bir tanımla ortaya koydukları hareketlerin müeyyidelerini de göstermektedirler.

Türk hukukunda mahkeme düzenini ve sükûnunu bozan hareketlerin bazıları da ceza kanununda tarif edilerek suç haline konulmuştur. Ceza Kanunumuzdaki bu gibi hükümler usul kanunundaki gibi genel bir tanım koymamakta, suç teşkil eden hareketin kesin tarifini kapsamaktadır.

Türk hukukunda Anglo-Amerikan hukukunda olduğu kadar geniş bir uygulama yoktur. Özellikle hâkimin takdirine yer veren CMUK madde 379 un uygulanması çok azdır. Bunun nedenini hâkimlerin ve mahkemenin bu hükümdeki müeyyideleri yetersiz bulmalarına veya düzeni, sükûnu bozan hareketleri ceza kanunumuzda tarif edilmiş suçların kapsamına dahil etmeyi tercih etmelerine bağlayabiliriz.

Özellikle çok failli suçların yargılanmasında mahkeme düzeni ve sükûnun CMUK da bu amaçla konulmuş hükümle sağlanması güçlük arzedecektir. Buna ilâveten yargılama sırasında tutuklu bulunan sanıkların da CMUK 379 daki bir haftaya kadar hapis cezasından çekinerek mahkeme düzenini ve sükûnunu bozmayacakları da ileri sürülemez.

Görülmektedir ki, mahkeme düzen ve sükûnunun korunması yönünden Türk hukukunda hâkimleri ve mahkemeyi daha müessir tedbirlerle donatmak yerinde bir hareket olacaktır. Ancak bu yetkiler hâkimlerin keyfi davranış ve hükümlerine de hiçbir zaman olanak sağlamamalıdır. Bilinmelidir ki, mahkeme düzeni ve sükûnu tarafların davranışları kadar hâkimlerin ve savcılarının davranışları ile de yakından ilgilidir. Tutarsız davranışlar, kararlar ve muhakemenin idaresinde yetersizlik kısa zamanda tarafların hâkime ve mahkemeye olan güvenini ve saygısını sarsar. Tarafların güvenini ve saygısını yitirmiş bir hâkimin veya savcının bulunduğu muhakemede duruşma düzeninin ve sükûnun korunup sağlanması da güçlük arzedecektir.

BİBLİYOGRAFYA

- AMERICAN JURISPRUDENCE, Edited by ESTRICH, GULICK, PARMELLE, McKINNEY, The Lawyers Co-operative Publishing Co., New York-1933.
- ANGUS W. John, A Dictionary of Crimes and Offences, Edinburg - 1936, 3rd Edition.
- ALİCANOĞLU Mahmut, Türk Ceza Kanunu ve Yargıtay Kararları, İstanbul - 1951.
- CARVEL I. G. - SWINFEN Green, Criminal Law and Procedure, Sweet and Maxwell, London - 1970.
- DAWSON Thomas, «İngiliz Hukukunda Mahkemeye İtaatsizlik Suçu», Terc. ATALAY Selâhattin, Adalet Dergisi, Yıl - 1965, Sayı: 11 - 12.
- DOBBS Dan B., «Contempt of Court», Cornell Law Review, January - 1971, Volume 56 No: 2, ss: 185-282.
- DONAY Süheyl, Para Cezaları, İstanbul - 1970, Kervan Yayınları.
- DÖNMEZER Sulhi - ERMAN Sahir, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Dersleri, 5. Bası, Cilt I, İstanbul - 1973.
- DÖNMEZER Sulhi, Basın Hukuku, İstanbul - 1968.
- DÖNMEZER Sulhi, Şahıslara Karşı ve Mal Aleyhinde Cürümler, İstanbul - 1971.
- DÖNMEZER Sulhi, «Basın hürriyetini düzenleyen ve sınırlayan mevzuatın değerlendirilmesi», İUHFM, C 32, S: 2-4.
- ERMAN Sahir, Askerî Ceza Hukuku, 5. Bası, İstanbul - 1970.
- ERMAN Sahir, Hakaret ve Sövme Cürümleri, İstanbul - 1950.
- ERMAN Sahir - ÖZEK Çetin, İzablı Basın Kanunu, İstanbul - 1964, 2. Bası.
- GÖZUBÜYÜK A. Pulat, Türk Ceza Kanunu Açıklaması, C IV, Ankara - 1972.
- İÇEL Kayıhan, Suçların İctimai, İstanbul - 1972.
- KUNTER Nurullah, Ceza Muhakemesi Hukuku, 4. Bası, İstanbul - 1970.
- ÖZÜTÜRK Nejat, Türk Ceza Kanunu Şerhi ve Tatbikatı, C III, Ankara - 1966.
- PALMER H. A. - PALMER Henry, Criminal Law, 20 th Edition, London - 1960.

- POSTACIOĞLU İlhan E., İcra Hukukunun Esasları, 2. Bası, İstanbul - 1969.
- ŞENGÜN Kemal Oğuz, «Duruşmanın Disiplini», Adalet Dergisi, Yıl: 62, Şubat - 1971, Sayı: 2, ss: 74-91.
- TAN Hâdi, «Duruşmanın İnzibatına Müteallik Mukayeseli Etüd», Adalet Dergisi, Yıl 41, Mayıs - 1950, Sayı: 5, ss: 569-597.
- TOSUN Öztekin, Suç Muhakemesi Hukuku, İstanbul - 1971.
- TURNER Cecil, Russell on Crime, 12 th Edition, Vol: I, London - 1964.
- WALKER James - STEVENSON D. J., Criminal Law of Scotland, 5th Edition, Edinburg 1948.